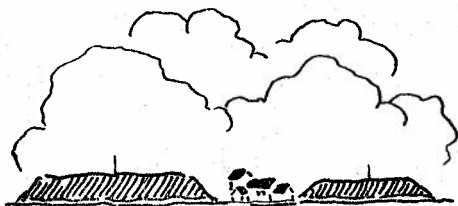

VEJLE AMTS AARBOG

1952

UDGIVET AF

VEJLE AMTS HISTORISKE SAMFUND

L. C. BUCHHOLTZ' BESKRIVELSE AF TØRRILD HERRED

Ved *Johan Hvidtfeldt*.

I Vejle Amts Årbøger 1924, s. 220—265 og 1925, s. 1—30 har J. Heltoft udgivet en beskrivelse af en del af Tørrild herred. Udgiveren har påvist, at den er skrevet af Lorenz Casparsen Buchholtz, der var præst i Bredsten sogn fra 1755—1772. Det af ham benyttede håndskrift fandtes i Universitetsbiblioteket og er nu i Det kgl. Bibliotek. Det bærer signaturen *Additamenta 345, 4to*. Af indholdsfortegnelsen fremgår det, at beskrivelsen skulle være på 10 kapitler, foruden et kapitel om Tørrild herred i almindelighed et om hvert af herredets sogne: Skibet, Hover, Jelling, Kollerup, Gadbjerg, Lindeballe, Randbøl, Nørup og Bredsten. *Additamenta*-håndskriftet omfatter dog kun de fem første kapitler, og kapitlet om Kollerup sogn er endda ufuldstændigt. Heltoft prøvede at finde de resterende kapitler, men forespørgsler i arkiver og biblioteker blev uden resultat, og han var derfor tilbøjelig til at mene, at forfatteren aldrig havde fået sit værk gjort færdigt, at det var forblevet en torso. Dette er imidlertid ikke tilfældet, thi i Ribe katedralskoles manuskriptsamling (sign. B. 16) findes et andet eksemplar af Buchholtz' beskrivelse, der indeholder de ni kapitler af værket, altså ikke blot de kapitler, der findes i *Additamenta*, men desuden den manglende del af kapitlet om Kollerup samt kapitlerne om Gadbjerg, Lindeballe, Randbøl og Nørup sogne.

I sin indledning hævdede Heltoft, at det af ham benyttede håndskrift var skrevet med Buchholtz' egen hånd. En sammenligning med kirkebogen for Bredsten sogn 1755 ff. viser, at denne antagelse er rigtig. Af Ribe-manuskriptet er kapitel ni utvivlsomt også ført i pennen af Buchholtz selv. Det udgør et hefte for sig og synes aldrig at have været indbunden sammen med den øvrige del af håndskriftet, ligesom det også har selvstændigt omslag og kapitelpåskrift: »Det 9de Capitel af Beskrivelse over Thyrid Herred indeholdende Efterretning om Nørup Sogn ved L. C. Buchholtz.« En sådan findes ikke ved de andre kapitler. Den hånd, der har skrevet de første 8 kapitler af Ribe-håndskriftet, er derimod noget forskellig fra Buchholtz' hånd, som den kendes fra kirkebogen og Add.-håndskriftet. Selvom forskellen ikke er særlig stor, synes der dog ikke at kunne være tvivl om, at denne del af håndskriftet ikke er skrevet af Buchholtz selv.

Additamenta-håndskriftet har næppe nogensinde omfattet mere, end det gør idag, idet der bagefter teksten findes flere ubeskrevne blade. Det gør i høj grad indtryk af at være en renskrift. Man må derfor tænke sig, at Buchholtz, da han omtrent var færdig med de første fem kapitler, altså med næsten halvdelen af værket, har standset sit arbejde for at renskrive det, der allerede forelå i koncept. Derefter har han fortsat med at udarbejde de følgende kapitler. Der var sikkert stor interesse for værket blandt embedsbrødrene, og da resten af kapitel 5 og hele kapitel 6—8 var færdig, lod Buchholtz en skriver afskrive alt, hvad der hidtil var udarbejdet. Afskriften forsynede han med sin egenhændige underskrift, der mærkelig nok ikke findes på hans egen renskrift af kapitel 1—5. Efter hele sagens sammenhæng kan der i hvert fald næppe være

tvivl om, at Riibe-manuskriptet er en meget nøjagtig afskrift efter Buchholtz' egen renskrift (kap. 1—5) og koncept (5—8). Og at den er taget på et meget tidligt tidspunkt, viser en egenhændig tilføjelse på s. 81 i Add. Denne findes nemlig ikke i afskriften.

Mens afskriften blev taget, arbejdede Buchholtz videre på sit værk, hvoraf han i hvert fald fik kapitel ni gjort færdigt. Han skrev selv dette kapitel rent, og det blev så anbragt sammen med de af skriveren afskrevne kapitler. Værket var nu næsten færdigt, der manglede kun eet kapitel, det om Bredsten, hans eget sogn. Om han har fået dette udarbejdet, ved vi ikke.

Gengivelsen af Tørrild herreds beskrivelse er ord- og bogstavret. I Heltofts udgave er alle marginaloverskrifter medtaget, og stregindramningen er bevaret. Af pladshensyn er indramningen og enkelte af marginaloverskrifterne udeladt her, mens de øvrige er anbragt inde i teksten som almindelige overskrifter. Noterne, der gengives nederst på siden, er Buchholtz'.¹⁾

FEMTE CAPITEL

OM

KOLLERUP SOGN

.....²⁾

Brandtberg.

Til Brandtberg er god Mark, skøn Græsgang skickelig Skov baade af Eeg og Bøg. Baade Kollerup og Windelef Kirker hører nu derunder.

1) I Vejle Amts Årbøger 1924, s. 221, hævder Heltoft, at pastor Brinchmann har indført en del af Buchholtz' optegnelser om Bredsten sogn i sognets Liber daticus. Så vidt det kan ses, drejer det sig dog om nogle ældre optegnelser fra 1756, indsendt til Hans de Hofman (Bredsten præstearkiv: Liber daticus s. 75).

2) Den første del af kapitlet om Kollerup sogn er trykt i Vejle Amts Årbøger 1925, s. 18—29.

Paa Gaardens Mark er adskillige smaa Afbygger-Stæder, saasom Roelighed, Fuglsang, Stoltenborg og Munkholm.

Brandtbergs Bygning har længe været gammel og forfalden. — Paa Borge-Gaarden var tilforn et gammel grundmuuret Huus, som nu er nedbrudt, da nærværende Eyere Sr. Hans Saaebye har begyndt med een nye Borge-Gaards Bygning, hvorefter hand og skal have i Sinde at sette Lade-Gaarden i Stand. Den øverste Gaard har fordum været omgivet med Graver, der nu for een stor deel ere forfaldne og tørre, dog kunde de uden stor Vanskelighed endnu renses og forbedres.

Naar Brandtberg er først bleven til een Herre-Gaard, er ubekjendt, dog veed mand, at den længe har været beboet af Adels-Folk. A° 1541 og 1543 har Peder Juul eyet den. I Begyndelsen af det 17de Seculo har Frue Christence Biørn Kaases Arvinger havt Brandtberg, siden er den kommen i de Rothsteenens Eye, af hvilke Palle Rothsteen og Frue Ingeborg Scheel har boet her 1656. Desuden tales og om een Zidsel Rothsteen og Werner Kloumann til Brandtberg, som ventelig har været her siden.

A° 1684 har Jens Lauridsen paa Nebbe været Eyere af Brandtberg, og da ladet Landsbyen lille Brandtberg afbryde, for at legge dens Mark under Hovedgaarden.

I Aaret 1699 har Obriste Hermann Friderich von Boyenburg eyet den. Efter ham skal een Kiøbmand fra Husum, ved Nafn Povel Ingvarsen, haft Gaarden, men enten hand har været Forpagter alleene, eller Eyere deraf, veed jeg icke til visse. Derefter kiøbte Krigs-Raad Morville Brandtberg, i hvis Tiid Jellinge Kirke, som tilforn havde hørt til denne Gaard, blev solgt derfra til Høy-Salig Kong Frid. 4tum, der self kiøbte den i Jellinge Præstegaard.

Efter Morville kom en svensk Secretair, ved Nafn Andreas Johansen, til Brandtberg og var der til 1763, da hand solgte igien til Hans Erich Saaebye, som nu eyer den og har begyndt med Gaardens gandske Ombyggelse af nye, som nyelig er erindret.

Kollerup Bye.

Norden for Brandtberg ligger Kollerup Bye, som har baade god Mark og Græsning, samt nogen Skov. Den hører under Schougaard. Bønder-Godsets Hartkorn er 20 Tønder 1 Skp. 1 Fdr. 1 Alb. og Skovskyld 4 Skp. 1 Fdr. Præstegaarden, som tilforn er handlet om, er her icke iberegnet.

Skovgaard.

Icke langt fra Kollerup til Vester ligger Herregaarden Skovgaard. Dens Nafn skal have sin Herkomst af den store og tykke Skov, som i gamle Dage skal have omringet Gaarden, men hvoraf nu neppe et Par Træer er tilbage. Af dens Hartkorn kand mand slutte, at i Landsmaalingens Tid maa her endnu have været skikkelig god Skov, da den staar for 3 Skp. 2 Album Skovskyld, hvilket betyder en Del i Sammenligning med andre Skove. — Gaardens øvrige Hartkorn er 18 Tønder 2 Skp. 1 Fdr. — hvorunder er ogsaa indbegreben den i forrige Tider nedbrudte Graungaards Jorder, som ere lagte til Skovgaard, og har samme Frihed som det øvrige af Gaardens Mark undtagen den aarlige Afgift af visse Tønder Korn til Præsten, som hand fra de første Tiider har nødt, og er bleven confirmeret i den Tid, Kongen eyede Gaarden, hvorom mere tilforn.

Arent Bernsen i hands Danmarkes frugtbare Herlighed taler intet om Skovgaard, da hand dog opregner de fleeste andre Herregaarder i dette Herret, ligesom

overalt i Landet. Enten det er een Mangel hos denne Skribent, eller og Skovgaard har endnu icke i hands Tiid været frie, skal jeg icke kunde sige. Adels-Folk har dog boet her længe forhen, ja næsten 2 hundrede Aar før Arent Bernsens Tiid, omendskiøndt deraf følger icke, at de har haft Gaarden eller Marken alleene, at her jo kand have været Bønder tillige, som mange Andre Gaarde giver Exempel paa. Den første Skovgaards Eyere, jeg har kundet finde, er Niels Skram. Hans Nafn staaer i et Documente, som er udstædt ved Jelling sysselting Aar 1486 tredie Pintze Dag, og er indrycket i det Danske Magaz: Tom 4 p: 16. Siden ved Begyndelsen af det 16de Seculo skal Peder Juul have eyet den. Maaskee den samme som havde Brandtberg 1541. I forommeldte Magaz: Tom 6 p. 277 tales om een Jørgen Schougaard til Skougaard, som har levet 1548. — 1602 har Erich Lunge været Eyere af Skougaard D. M. Tom 3 p. 320.

Siden i eendeel Aar har denne Gaard tilhørt den Holsteenske Rigs-Grævelige Rantzauiske Familie, men hvad Tiid eller ved hvilken Leylighed den først er kommen til samme Grævskab, har jeg endnu icke kundet faa nogen Underretning om. Den Tiid bemelte Grævskab siden, som bekiendt er, kom i Kongens Være, faldt Schougaard tillige hiem med, og var derefter Hands Majestet self nogle Aar tilhørende men blev siden Anno 1732 overdraget til den Grævelige Danneskioldske Familie, og kom under Grævskabet Løvenholm, dog blev den ey længere derved end til næstfølgende Aar 1733, da den blev solgt igien til Capitain Balthasar Giebhard Linde, som opbygde Borge-Gaarden af nye, og boede der til 1740, i hvilket Aar hand igien solgte Gaard og Gods til Niels Jørgensen Møller, dog forbeholdt Capitain Linde sig self

Kollerup-Kirke, som siden den Tiid har været fra Skougaard. Niels Møller boede her ongefær een halv Snees Aar, og efter hands Død blev Gaarden kjøbt af Peder Polder, som eyedede den noget, men siden igien overlod den til Christen Pedersen. Hand havde den til 1757. Hans Goldbech kom efter ham indtil 1760, og Sr Mogens Nellemann paa Leerbech, som i sidstnæfnte Aar kjøbte af Goldbech, solgte strax igien Skougaard til Justits-Raad Emanuel Thygesen, som lod den næsten gandske afbryde. Efter hands Død 1764 er den kommen i hans Broder-Søns Assessor Thyge Jesper Thygesen Være, som har ladet heele Gaarden paa nye opbygge, saa den er i meget god Stand.

Skovgaards Mark er skickelig god. Den er i Justits-Raad Emanuel Thygesens Tiid gandske bleven indgrøftet, og omkringpodet med levende Giærder. Skoven feyler baade ved Gaarden self og Godset undtagen noget lidet, der er ved Kollerup Bye, af hvilken den største Part tilligemed det meeste af Hygom Bye, samt Schouballing i Jellinge-Sogn, og et par Stæder i Sandvad i Hveissel-Sogn, hører under Skougaard, og er det eeneste tilliggende Bønder-Gods, som altsammen ey udgiør engang 100 Tønder Hartkorn.

Konge-Tienden af Kollerup-Sogn er ald den Tiende, Skovgaard eyer, og af den betales endda visse Aarlige Afgifter igien, baade til Præsten i Sognet, og til den Tydske Meenigheds Sogne-Præst i Fridericia, som tilforn er anført.

I forrige Tiider har Skovgaard og dens Bønder haft sit eget Birke-Ting, som holdtes i Hygom-Bye hver Torsdag. Men det blev i Aaret 1757 nedlagt, og kom til Nørvangs-Thyrild Herreders Ret. Den sidste Birke-Dommer var Laurids Thistrup til Refstrup.

Hygom Bye og Skole.

Hygom-Bye ligger icke langt Vesten for Skougaard og staaer for 36 Tønder 7 Skp. 1 Alb. Hartkorn. Her boer Degnen og holder Skole for heele Kollerup-Sogn, samt Schoubølling-Bye efter Foundation af 18de Martij 1741 hvis væsentlige Indhold er denne »at Degnen skal altiid være Skoleholder, og ifald hand skulde findes ubeqvem dertil, skal hand enten holde een dygtig Persohn i sit Stæd eller og gaae fra baade Degne-Embedet og Skolen. For hands Umage som Skoleholder beholder hand det paaboende Huus i Hygom med tilliggende 1 fdkr. Hartkorn qvit og frie uden mindste Afgift enten til Kongen eller Hosbonden. Desuden nyder hand til aarlig Løn 6 Rdl.er i Penge, Rug 3 Tønder og Haure 4 Tønder, og af hver Tønde Hartkorn i Skole-Districtet 2 Lispund Halm, item af hver halv Gaard 1 got Læs Brænde af enten Tørv, Klyne eller Træe, og endelig har hand frie Græsning paa Hygom Mark til 2de Kør og 6 Faar, hvorimod hand er forbunden at holde Skole u-afladelig saavel Sommer som Vinter, saalænge et eller fleere Børn kommer til Skole.

Mere er nu icke at erindre ved Kollerup-Sogn uden at andføre dets Hartkorn samlet, ligesom ved de forrige Sogner er skeet. Samme er saaleedes.

Lille Brandtberg som bruges under Hovedgaarden, staaer for Jordskyld.....	14 Td. 4 Skp. 2 Fdr.
Kollerup Bye	
Jordskyld .	20 Td. 1 Skp. 1 Fjk. 1 Alb.
Kollerup Bye	
Skovskyld .	4 - 1 - 20 - 5 - 2 - 1 Alb.
Lurebye Jordskyld	8 - 1 - 2 - 1 -
Hygom	36 - 7 - - 1 -
<u>Summa</u>	<u>80 Td. 2 Skp. 3 Fdr. Alb.</u>

DET SIETTE CAPITEL

OM

GADBERG-SOQN

Gadberg skal efter Beretning have sit Nafn fra een af de gamle Næsse-Konger ved Nafn Gad, som skal ligge begravet i een af de Høye, der i stor Mængde findes til Sydvest fra Kirken.

Dette Sogn, hvis Bønder-Godsens Hartkorn beløber sig i alt, med Jord- og Skov-skyld til 132 Tønder 3 fierdingk. 1 album er samlet under een Præst baade med Linneballe her i Herredet, og Ringhøy i Nørvangs-Herred.

Saaledes skal det og have været i de Catholske Tider, indtil henved Reformationen, da den Deeling skal være skeet, at Ringhøy-Sogn blev afskilt for sig self, og fik sin egen Præst, ligesom Gadberg og Linneballe derimod fik sin, hvilken sidste blev boendes i Gadberg, og vedvarede dette til mod Slutningen af forrige Seculo, da alle 3 Sogner, ved Hr. Søebøtchers Forfløttelse fra Gadberg til Siælland blev igien foreenede, hvorom noget meere siden.

Imidlertid er Gadberg endnu et Hoved-Sogn, hvor Præsten har sin frie Præstegaard, ligesaavelsom i Ringhøy, omendskiøndt hand boer paa det sidste Stæd, der dog er baade det mindste og sletteste af dem alle.

Derimod er Gadberg baade det største og beste, hvorfor Præsten ogsaa rettest burde være her ligesom i gamle Dage.

Det kunde være ham self til ulige større Fordel i mange Maader, og den talrigeste Meenighed udkrævede ogsaa meest hands Nærværelse, hvilket ved forefaldende Leylighed i Fremtiden letteligen baade kunde og burde forandres endnu.

Grunden eller Jord-Arten i dette Sogn er af samme

Beskaffenhed som de fleeste andre Stæder i Herredet. Mand avler her i Velsignelse alle Slags Korn af Rug, Byg, Havre og Boghvede, omendskiøndt det grændser nær til Heden.

Gadberg Konge-Tiende staaer for 18 Tønder 4 Skp. Hartkorn. Den har været Hands Majestet selv tilhørende indtil 1765, da den blev solgt til Faarup-Gaard.

Kirkens Hartkorn og Forfløttelse.

Kirkens Tiende er iligemaade ansat for 18 Tønder 4 Skp. Den har detsuden noget Jord paa Gadberg-Mark, som skal være matriculeret for 6 skp. 1 alb.

I gamle Dage skal Kirken have lagt paa et andet Stæd et par Bøsse-Skud til Vester fra Byen. Den forrige fiirkantede Kirkegaard med een Banke i Midten, hvor Kirken har staaet i forrige Tiider, skal endnu være gandske kiendelig, ligesom mand ogsaa har opgravet Gruus af Kalk og Steen paa Stædet indtil denne Dag. Naar, eller af hvad Aarsag, Kirken skal være fløttet derfra, veed mand icke noget om. Imidlertid kalder Bønderne endnu det første Stæd Gammel-Gadberg.

Nuværende Kirke har et Taarn, og er for den største Deel tækket med Blye. For faae Aar siden er den bleven repareret, og derfor nu i god Stand baade ud- og indvendig.

Ved den Leylighed blev ogsaa Klocken, som var gammel og fordærvet, omstøbt. Hvorefter den een kort Tiid var ret god, men siden kom igien til Skade ved uforsigtig Ringen, saa den atter er ubrugelig.

Ved den nordre Side af Choret er udbyggt een Grundmuuret aaben Begravelse, hvori findes nogle af Refstrups-Eyere hensatte, saasom Diderich Bluhm og Laurids Thestrup etc-. Ved Gaardens Beskrivelse skal gives nogen nærmere Efterretning om dem.

Forræsten har Gadberg Kirke icke noget mærkværdigt, undtagen et par gammeldags Epitaphia over forrige Tiiders Præster, som skal anføres siden.

I Aaret 1710 er denne Kirke solgt af Kongen til Refstrups daværende Eyere Etats-Raad Zeplin. Siden den Tiid har den med Jure vocandi hørt til denne Gaard indtil 1757, da den efter Birke-Dommer Thistrups Død blev solgt derfra, og imidlertid fik den forommeldte Reparation af Kammer-Raad Søren Fogh til Laage, som da eyede den. Men 1764 er den kjøbt tilbage igien under Refstrup, som den nu tilhører.

Dens visse aarlige Expenser ere saaledes.

Studii-Skat	»	Rd. 5 Mk.	4 Sk.
Cathedricum	»	- 4 -	» -
Londons Kirke	»	- 1 -	12 -
Conrectoris-Løn	»	- 2 -	» -
Kirke-Skat	1	- » -	» -
Visitats-Penge	1	- » -	» -
Lyse-Penge til Gadberg Skole.	3	- 2 -	» -
for Brød og Viin faaer Præsten	4	- » -	» -

Præsterne.

Præsterne, der har forestaaet Gadberg og Linneballe-Meenigheder, baade i Samfund med Ringhøy, og uden denne, skal, saavidt jeg har kundet udlede, have været efterfølgende.

1. Store Broder, Erich, som skal have levet ved Reformationens Tiiden, og da haft alle 3 Sogner samlede, ligesom nu, men skal have overladt Ringhøy til een anden, som kaldtes Lille Broder Erich, hvorved Kaldet blev adskilt i 2de Pastorater, hvilket vedvarede derefter ongeføhr 150ve Aar, indtil de siden bleve igien foreenede ved Hr. Niels Borch.

2. Den der succederede Store Broder Erich ved Gadberg og Linneballe Sogne alleene, skal have hedet

Hr. Niels Smidt, men Navnet, og at hand har været her efter Reformationen, er det eeneste, Mand veed om ham.

3. Hr. Søren Jenssen kom efter den forrige, og uden Tvivl har haft hands Datter til Egte, thi af deres Gravskrift, som har været udhugget paa een Steen midt for Alteret, men er nu meget forslidt, og paa mange Stæder ulæselig, seer Mand endda saameget, at hun har været een Niels-Datter. Hr. Søren er død 1581, og fik til Eftermand

4. Hr. Knud Nielssen, som tillige har været hands Sviger-Søn, og derfor een Søn af den første Evangeliske Præst i Jellinge Hr. Niels Smith. Dette veed mand af hands Gravskrift, som findes udhugget i een Steen i Gadberg Chors Søndre Side, oven over Degne-Stolen.

Den er Ord for andet, som følger.

J: H: S:

HÆDERLIG H: KNUD

S: HER NIELS SMIDS S:

ER I JELLINGE FØD 1554

HER UDBOREN DØD 1626

HER DIERES SOGNE PREST 47

HER SIT LIFVES FREST 72

HANS HUSTRU GUNDER.

S: HER SØREN JENS S: D.

HER I GAARDEN FØD 1561

HER UDBOREN DØD 1618

HER I ÆIGTE SENG 39

HER SIT LIFVES LENGD 57

DIERES BEEN OG LEED

HERUNDER PAA STED

HVILER NU MED FRED

DERIS SIÆL I GLÆD.

At Hr. Knud maae have været sin Sviger-Fader et par Aar adjungeret, kand sees, naar Mand efterregner og sammenligner Aarstallene af forestaaende Gravskrift med Hr. Sørenns forhen angivne Døds-Aar.

5te Præst var Hr. Knud Knudsen, een Søn af forrige, hvis Med-Arbeyder i Embedet hand og har været et Aars Tiid før Faderens Død, thi hand er ordineret 1625. Hands Hustrue, som var fød i Korsøer, har hedet Anna Jacobs-Datter, hvilket sees af deres Gravskrift, der er indsat i Muuren paa den anden Side i Choret over Skrifte-Stolen, og ventelig maae være oprettet endnu i deres Liv, siden deres Døds-Aar er icke udført.

Den er saaledes.

KNUD KNUDSEN FØD HER I GADBERG PRÆSTEGAARD
 MARIE RENS: DAG 1597 ORDINERET HER TIL KALDET
 DEND 13de JULY 1625, DØDE DEN 16" ÆTAT:
 LEGGER UNDER BEGRAVEN HER MED SIN KLÆRE

HUSTRUE ANNA JACOBSDATTER FØD I XØER
 FASTEL: SØNDAG 1608, DØDE DEN 16 Æt.

VELSIGNET AF GUD MED X BØRN.

GUD GIFVE DEM EN GLÆD: OPSTANDELSE.

HIERTELIGE VI OS FRYDER,

AT INGEN VOR GRAF-SØFN BRYDER,

FØREND JESUS CHRIST VOR BRODER KIER

OPVÆCKER DET, SOM SOVER HER.

Hr. Knud Knudsen har ellers levet i det mindste til 1659; thi da er hands Successor

6. Hr. Gregers Pedersen først bleven Ordineret, og var hand i Gadberg ongefehr een Snees Aar, hvorefter hand blev succederet af

7. Magister Friderich Søbøtke, der efter Røgte skal have været af temmelig høy Herkomst paa Fædrene-

Side. Hand kom til Gadberg og Linneballe 1679, og blev efter nogle faae Aars Forløb igien kaldet derfra til Roskilde, som Stifts-Provst, hvilket er skeet enten i Slutningen af 1683 eller og allerførst i det næstfølgende Aar.

8. Hr. Niels Borch, som forhen var Præst til Ringhøy alleene, men nu ved sin Broders, den bekiendte store Doctor Ole Borches Recommendation, maaske og ved Her Søbøtkers Hielp erholdte Kong Christian: 5^{ti} Bevilling af 23de Febr. 1684, at Gadberg og Linneballe maatte igien samles med Ringhøy, hvilket sidste for sig self alleene havde været et usselt Kald, saa Præsten, for den nødtørftige Opholds Skyld, skal have været nød til, self at gaae med sin Ploug. Her Niels Borch er saaledes den, der fik de 3 Sogner, som saalænge havde været adskilte igien foreenede. Da hand allerede den Tiid havde i nogle Aar haft hiemme i Ringhøy, er det icke saa sært, at hand blev boende, hvor hand var, i sin Leve-Tiid. Men at hands Eftermænd har fulgt hans Exempel, og udvalgt deres Boepæle i det mindste Sogn, og den ringeste Præstegaard, er meget forunderligt, da de med langt større baade Føye og Fordel kunde være i Gadberg, hvor ogsaa er een frie Præstegaard, som tilforn er sagt. Naar Her Borch afgik, veed jeg icke, men vee dette, at hand var gift med sin Formands Her Niels Prips Datter i Ringhøy.

9. Her Peder Mulvad succederede ham i alle 3 Sogner. Hand var 2de gange gift. Den første Kones Nafn er mig ubekindt, men 3de Børn hafde hand med hende, af hvilke een hedde Christen Mulvad, som siden var Degn i Jellinge, den andens Nafn var Berent Rosenmeyer Mulvad, der siden blev Præst til Brøndum og Hvidberg i Hindborg Herred i Wiborg Stift, og den

3die Maren Mulvad, kom i Ægteskab med Her Peder Billeschou i Engom. Her Mulvads 2den Kone var næstmelte Her Billeschous Søster, Karen Margrethe Billeschou, med hvem hand afilede een Søn Jens, og døde siden 1719.

10. Her Søren Bruun kom efter ham, først i Embedet og siden i Ægteskab med hans efterladte Enke. Hand hafde ingen Børn og blev bortkaldet 1728.

11. Her Johan Londeman fød den 23. Martij 1699 af Fader Gehrt Willumsen Londeman, Amts-Forvalter over Wordingborg og Joens Hoveds Amter /a/, og Moder Sitzel Brodisdatter Tange. Hand var gift med Dorthea Margrethe Kiærulf, og afilede med hende 5 Børn, nemlig 4 Døttre: Cathrine Cicilia, Kierstine Marie, Anne Marie og Margrethe, og een Søn Gerth: Her Londemann døde den 1ste July 1744 i sin Alders 46de og Embeds 16de Aar.

Efter ham fulgte

12. Her Ancher Borch, hvis Fader har været Mag: Lauge Pedersen, Provst i Nørre-Herred, og Præst til Sønder og Nørre Borch, og Moderen Marie Hans-Datter. Hand er fød 1717, blev Student 1736, tog anden Examen næstfølgende Aar, og Attestats 1740 under Sal: Doctor Wøldike alleene, siden Professor Steenbuch just døde i samme Tiid. 1744 er hand af Frue Cancellieraad-Inde Poulsen paa Refstrup kaldet som Sogne-Præst til disse 3de Meenigheder, og i Aaret 1747

/a/ Saaleedes staaer der paa hands Gravskrift i Ringhøy Kirke, og forstaaes ventelig ved Joenshoveds Ampt det, som nu bærer Nafn af Tryggevælde, hvilket er samlet med Wordingborg Amt, vid. Pontopp: Atlas Dan: Tom 3. p. 83. Om Joenshoved, som rettere skal hede Jungshoved, finder Mand ellers meere Efterretning i samme Skrift pag: 116, hvor Mand seer, at Stædet har rigtignok været et Kongelig Slot og Lehn i de ældre Tiider.

giftede hand sig med Sophie Charlotte Grundahl, een Datter af Salig Byefoged Grundahl i Weijle. Med hende har han haft 10 Børn, hvoraf 7 endnu lever.

Gadberg Præstegaard.

I Gadberg-Bye ligger Præstegaarden, der har samme Frihed som andre. Hartkornet er 4 Tønder 6 Skiæpp. 3 fdk. 1 alb. Den er een god Avlsgaard, mange gange bedre end hiin i Ringhøy. Siden Sognerne bleve samlede igien, har den været bortforpagtet for een ringe Afgift. I forrige Tiider skal Gadberg-Præstegaard haft een Part i Refstrup-Skov, hvoraf den kunde forsynes baade med fornøden Gierdsel og andet Træe, men den er nu borte. Dette Tab har den uden Tvivl taget, siden Præsterne forlode den, da Mand har forsømt at iagttage dens Rettigheder, og den vil ventelig endnu icke vinde derved i Fremtiden, om det fremdeles bliver paa samme Maade som hed- indtil.

For Brød og Viin at forskaffe til Communicanterne i dette Sogn har Præsten aarligen fra Kirke-Eyeren 4 Rd., som tilforn er anført ved Kirken.

Af Legatis enten til Præst, Kirken, de Fattige eller deslige, er slet ingen enten ved Gadberg eller Linne- balle, undtagen, at de, som andre Stæder, hvor der er Messe-Fald, har deel i den af Salig Laurids Stistrups i slig henseende giorte Gudelige Stiftelse, og har hver faaet sin Bibel, sin Huuspostill og Psalme-Bog, hvoraf læses og synges for Menighederne paa de Hellige Dage, da ingen Prædiken er, alt ifølge det Kongelige Aller- naadigste derom udgangne Rescript af 10de May 1765 og een derefter forfattet og af Biskoppen approberet Indretning, som findes i Præstens Gjemme.

Degnen og hands Indkomster.

Degnen til alle 3 Meenigheder boer nu i Gadberg, siden 1764, da samtlige Kirkernes Eyere bygde ham der een nye og god Boelig. Indtil den Tiid havde hand stedse maattet forsyne sig selv med Huusværelse.

I Steden for Degne-Trave har hand omtrent 7 Tønder Rug af alle 3 Sogner. Hand svarer ey nogen Afgift til de Latinske-Skoler.

Skolen i Gadberg.

Degnen er nu og Skoleholder for Gadberg-Sogns Ungdom, hvortil een Stue er indrettet i den nye Degne-Boelig. Om denne Skole, som førend Degnen i fornæfnte Aar kom her at boe, blev betient af een anden, og paa et andet Sted i Gadberg-Bye er oprettet een Fundats af 20de Feb. 1741. Deri fastsættes Skoleholderens Løn, som skal beregnes fra hver Aars Michels Dag saaleedes, at af hver Tønde Hartkorn Bønder-Gods i Sognet skal betales 1 fdk.^r Rug, $\frac{1}{2}$ fdk.^r Byg, $\frac{1}{2}$ fdk.^r Boghvede, $1\frac{1}{2}$ Lispund Halm, $\frac{1}{2}$ Lispund Høe og 3 Skilling i Penge. Desuden af hver Inderste, friske Aftægts-Folk, og een hver ugift Persohn, som tiener i Sognet, og er over 15 Aar, 2 Skilling Aarlig. Endnu af hver Fæste-Huus 12 Sk., undtagen et i Tofthøy, og et andet i Gadberg-Bye, som for deres Ringheds skyld ere ansatte hver for 8te Skilling. Til Ildebrand leveres Skoleholderen et læs Skue-Tørsv og 1 læs Flad-Tørsv af hver halv Gaard, og paa Gadberg Mark har hand frie Græs om Sommeren til 2de Kiøer og 4re Faar. Om Lyse-Pengene tales ey noget i Fundatsen, dog beretter Præsten, at de har været betalte i forrige Skoleholders Tiid og formoder hand tillige, at Degnen endnu faaer dem. Men, da Formodning er ingen vis Grund, kand

jeg for nærværende Tiid icke mælde noget tilforladeligt derom. Imidlertid har jeg dog forhen og indtil videre beregnet ommelte Lyse-Penge iblandt Kirkens Aarlige Udgifter.

Iøvrigt siger Fundatsen rigtig nok, at hvis Degnen nogen sinde skulde komme til Skolen, maatte hand lade sig nøye med halvparten af den foranførte Løn. Den nu værende Degn faaer uden Tvivl ey heller meere af Sognet, ihvor det end gaaer med Lyse-Pengene.

Underligt nok synes det imidlertid, hvorfor een Degn, der holder Skole tilbørlig, icke bør efter Billigheds Lov, ligesaavel Lønnes for sin Møye, som een anden.

Gadberg Bye.

Gadberg Byes Bønder-Gods hører alt sammen under Refstrup, og staar for 38 Tønder 3 skp. 3 fdk.r 1 alb. samt Skovskyld 1 fdk.r. 1 alb. Derudi er Præstegaarden icke beregnet.

Tofthøy.

Tofthøy, ogsaa under Refstrup, har 37 Tønder 7 Skpp. 1 alb. Hartkorn. Begge disse Byer har god Korn-Mark.

Refstrup.

Næstefter kommer Refstrup Herre-Gaard, som ligger kuns een liden Fierdings Vey til Nord Vest fra Kirken. Dens Hartkorn er 22 Tønder 1 Skieppe, og Skov 1 Skieppe 3 fdk.r. Af tilliggende Bønder-Gods har den over 200de Tønder, og følgelig er Completeret. Marken er temmelig god, og her er endnu een kiøn liden Skov, hvorved er et Huus med noget tillagt Jord, som er det eeneste Afbygger-Stæd paa Gaardens Grund.

Fiskerie haves alleene af Dammer og Parker. God Jagt har Refstrup ogsaa, dog alleene med Harer; thi større Dyr kommer her neppe ellers dog kuns sielden. Derimod findes altiid Fugle-Vildt, især Uhr-Høns, og det fornemmelig paa Bønder-Godsets Marker i Ringhøy Sogn.

Strax uden for Gaarden har i forrige Tiider været een liden Mølle, som stod for 4 skp. 1 fdk. Mølle-Skyld. Men da den ey havde andet Vand end af Gaardens Dammer, maae den kun have været af liden Betydenhed, og følgelig er vel anseet for unyttig at holde vedlige. Imidlertid veed Mand just icke, naar den er bleven øde, undtagen det skal være skeet i den Svenske-Krig, midt i forrige Seculo, da Refstrup Gaard og Gods blev saa haart medtagen, som nogen anden.

Hartkornet fra denne Mølle er siden i Aaret 1745 med Kongelig Tilladelse lagt til Farre-Mølle i Gifve-Sogn, som nu Contribuerer deraf.

Refstrups Gaards Bygninger er i nogenledes Stand. Borge-Gaarden bestaaer af 3de Længder, af hvilke den mellemste eller Hoved-Bygningen er 1741 af Cancellie-Raad Poulsens Enke-Frue opført af Brandmuur, og er ret smuk. De 2de Side Længder er af Bindingsværk og een deel Ældre. Lade-Gaarden er saasom paa de fleeste andre Stæder.

Hvad Refstrups Ælde og Eyere angaaer, da siger vel Bønderne endnu efter tradition fra deres Forfædre, at den af Begyndelsen skal have været een Degne-Boelig. Men derom har Mand slet intet Vidre til Bekræftelse. Og om end saaleedes har været, maae det være meget længe siden, da der er Beviis nok for, at Gaarden allerede i Førstningen af det 15de Seculo var i andres Hænder; thi af gamle Documenter, som endnu findes paa Gaarden, sees, at ved den Tiid har

den været deele imellem 2de Eyere, af hvilke een ved Nafn Jess Knudsen har i Aaret 1426 afhændet sin halve Part til een anden, som kaldes Albert Jenssen og meenes at have eyet den øvrige deel af Gaarden. Skiødet paa Pergament, og skreven paa Svensk Sprog, haves endnu in Originali. I samme kaldes Albert Jenssen een Velbaaren Mand, hvilket viiser, hand maae været Adel.

Siden i heele Hundrede Aar og derover har Mand ingen Kundskab om Refstrups-Hosbonder uden, at Mand slutter, den maae have været i de Gùldenstierners Være. Dette har jeg af een Skifte-Foreening, som er giort i Aaret 1530 imellem den bekiendte Biskop Knud Gùldenstierne i Odense, og hands Sødskende, hvori og tales om Refstrop, som Familien tilhørende. Documentet findes i det Danske Magaz: T. 4. p. 177. Om den næstommelte Adelsmand Albert Jenssen kand maaeskee have været af samme Familie, veed jeg icke, siden hands Stamme Nafn er ey nævnet.

Den nærmeste bekiendte Eyere derefter er een Herman Juul, som besad Gaarden 1580. Og tillige var Herre til Aaberg.

Hvorlænge hand var her, viides icke, men een Caspar von Gersdorph skal efter Beretning haft Gaarden før end det 16de Seculi' Udgang, og siden har een Caspar Rudolph von Gersdorph eyet Gaarden i det 17de Aarhundrede, og solgt den 1640 til een Adelsmand ved Nafn Lars Ebbesen. Af Nafnet kunde Mand snart slutte, at det er een og den samme Gersdorph der har succederet Herman Juul, og siden igien solgt Refstrup til Ebbesen. Men den Lange Tiid synes at tilkiendegive, det maae have været 2de adskilte Personer; Maaeskee Fader og Søn. Dog derom kand ey noget fastsettes.

Lars Ebbesen eyede kuns Gaarden i 6 Aar; thi 1646

skal hand være død. Men hands Enke, som var een Frue Sophie Stauerschov, og tilforn havde været giftet med een Adels Mand af de Kruusers Slægt, besad den til 1653, da hun overlod den til sin Datter Frue Magdalene Kruise, og dennes Mand Herman Kaas. Hand levede icke længe, men skal være død i Begyndelsen af den paafølgende Svenske Krig, og efterlod sin Enke-Frue, fornæfnte Magdalene Kruise med een deel smaae Børn til vanskelige Tiider. Hun skal have døyet meget igiennem, først af de Svenske, der holdte ilde Huus paa Gaarden, tog Vinduer og Dørre bort, og i mange Maader berøvede og bedrøvede Hende, saa hun maatte nødes til at retirere sig fra Gaarden med hendes smaae Børn, Og det lidet hun underhaanden endnu hafde i Behold. Efter et Aars Forløb kom hun tilbage, og begyndte icke alleene at sette Gaardens Af-ling i Drift igjen, men endog at hielpe sine forarmede Bønder. Men det varede kuns kort; thi strax kom Polakkerne, der skulde være Landets Venner, og handlede endnu værre end dets Fiender, idet de gandske Borttog, hvad de Svenske havde levnet, og Ruinerede ved Plyndring og Brand næsten det gandske Gods. Herved blev den arme Frues Omstændigheder endnu saa meget desringere.

Dog skal den, der lagde den sidste Haand til Hendes endelige Undergang, have været een Obrist-Lieutenant Diderich Blome, som var Hendes Sødskende-Barn, men ey derfor desbedre. Af ham hafde hun een deel Penge til Laans, og hafde derfor pantsat Gaarden. Formedelst ovenmelte Fataliteter kunde hun ey svare Renterne til rette Tiid. Og mindre Capitalen, som blev hende opsagt.

Hand Anfaldt hende da med Process, og efter een Høyeste Rettes Dom gjorde Indførsel baade i Gaard

og Gods, saa hun atter maatte rømme Pladsen med sine Børn, uden Haab om nogensinde at komme tilbage. Med stor nød og ved Indførsels-Commissariernes Mellemlhandling og Forbøn beholdte hun endelig et lidet Stæd paa Godset i Gifve Sogen ved Navn Hestlund, hvor hun kunde nedsette sig og opdrage sine Børn efter Omstændighederne. Een slet Skiæbne, af hvilken den sidste Deel maae dog naturligveis have været den tungeste. Her kand Mand sige: Sæpe est inimico pejor amicus.

Det var i Aaret 1664 fornæfnte Obrist Lieutenant Diderich Blome fik Refstrup i Eye, og Herman Kaases Enke-Fruue maatte vige. Han var gift med Anna Barbara Gersdorff, een Datter af den Caspar Rudolph von Gersdorff, som hafde eyet Gaarden nogle og Tiufge Aar tilforn. Efter Beretning skal hand have levet indtil 1695.

Hans Søn Capitain Kei Blome arvede Gaarden efter Faderen, og var gift med Fruue Metthe Brinck, een Datter af Obriste Brinck paa Haralds-Kiær, men han levede kuns 5 Aar derefter, og afgik uden Børn 1700de. Næstfølgende Aar 1701 indlod hands Enke-Fruue sig i nye Egteskab med Etatz-Raad og Hof-Jægermester Jochum Christopher von Zeplin, som derved blev Eyere af Refstrup. Hand forbedrede den med Gadberg-Kirke, som han kjøbte til Gaarden 1710. Siden solgte hand igien det alt i Aaret 1722 til Byefoged Ammitz-bølles-Enke i Fridericia, som strax derpaa giftede sig med Cancellie-Raad Hans Marcussen til Rask.

Hand eyede da Refstrup indtil næstfølgende Aar 1723, da Cancellie-Raad August Christian Poulsen til Grøngryft i Holstein kjøbte den.

Ao 1737 eller 38 døde Poulsen, hvorefter hans Enke-Fruue Maria Margrethe Bachmann hensad i eenlig

Stand med Gaard og Gods indtil 1753, i hvilket Aar hun giftede sig paa nye med Ober-Auditeur Søren Seidelin, og blev Gaard og Gods næstfølgende Aar solgt til

Birke-Dommer Lars Thistrup, hand levede kun 2 Aar derefter, til den 11te September 1756. Hands Enke hensad derpaa i nogle Aar ugift og solgte imidlertid ved Auction eendeel af Godset, samt Gadberg-Kirke fra Refstrup, som derved blev ufrie, men siden giftede hun sig igien 1761 med Monsr Niels Hurtig-Karl, som icke allene har kjøbt Gadberg-Kirke tilbage, men og saameget Bønder-Gods, at Gaarden nu igeen er Completeret /a/.

Smidstrup.

Smidstrup er een Lands-Bye, som paa een Gaard nær hører under Engelsholm, har 28 Tønder 2 fdk. 1 alb. Jordskyld og 5 skp. 1 fdk. 1 alb. Skovskyld. Den er een god Eyendom. Paa dens Grund i den saakaldte Tokhøyet-Krat er et Bierg, af Nafn Toppelunds Høy, saa stor, at Mand i klart Veyer skal derfra kunde tælle 24 Kirker i Omkreds.

Clausholm, Tokhøy, Rostrup, Tøsbye.

Clausholm et eenlig Stæd ogsaa under Engelsholm, staaer for 3 Tønder 2 fdk. 2 alb. Hartkorn.

Tokhøy eller Toghøye ligeledes et eenligt Stæd under samme Herregaard. Dens Hartkorn er 1 Tønne 7 Skiapp. 1 Skp. 1 alb. Skovskyld.

Her begynder den saakaldte Linneballe-Skov, som

/a/ Velmelte Sr. Hurtigkarl, der er Attestatus, og een brav Mand, har haft den Godhed at tiene mig med det meeste af den Efterretning om Gaardens Eyere, som her er meddeelt i et kort Udtog.

regnes at skulde være af een Mieles Størrelse. Den strækker sig herfra i Vesten.

Rostrup een liden, men god Bye, omendskiøndt den ligger i Heden. Hartkornet er 12 Tønder 3 skp. 1 fdk. 2 alb. Engelsholm eyer den.

Tøsbye hører til Faarup og staaer for 9 Tønder 3 Skiepper 2 fdk. Hartkorn. Paa dens Grund har i forrige Tiider været ypperlig Tørve-Skiør, som nu paa nogle Aar er temmelig medtagen.

Gadberg-Sogns contribuerende Hartkorn er for hvert Sted i Sognet saaleedes.

Gadbjerg-Bye

Jordskyld.....	38 Tdr. 3 skp. 2 fdk. 1 alb.								
Skov...	-	-	1	-	1	-	3	Tdr. 4 skp.	fdk. 2 alb.
Tofthoy Jordskyld	37	-	7	-	-	-	1	-	-
Smidstrup Jordskyld	28 Tdr.	skp. 2 fdk. 1 alb.							
Skov...	-	5	-	1	-	1	-	28	- 5 - 3 - 2 -
Clausholm Jordskyld	3	-	-	-	2	-	2	-	-
Rostrup Jordskyld	12	-	3	-	1	-	2	-	-
Tokhøy Jordskyld ..	1 Tdr.	7 skp.	fdk.	alb.					
Skov...	-	1	-	-	1	-	2	-	- 1 -
Tøsbye Jordskyld.....	9	-	3	-	2	-	-	-	-
Summa paa Gadberg Sogns Hartkorn	132 Tdr.	skp. 3 fdk. 1 alb.							

DET SYVENDE CAPITEL

OM

LINNEBALLE SOGN

Linneballe, der paa een gammel Liig-Steen i Kirken ogsaa kaldes Lyneballe, er kuns et lidet Sogn, liggende midt imellem Gadberg og Ringhøy. Dets Bønder-Gods Hartkorn er i alt, Skovskyld iberegnet = 92 Tønder 4 skp. 3 fdk. 2 alb. Hvad der gjør dette Sogn meest

mærkværdig, er den store og gode Skov, som med et almindeligt Nafn kaldes efter Linneballe, omendskiøndt eendeel flere Stæder har Part deri. Engelsholm er eeneste Lods-Eyere i heele Sognet, følgelig ogsaa i Skoven, som er af stor Strækning, og giver een god Iagt, endog med store Dyr, som sielden feyler der.

Grunden falder her noget skarp, men den giver igien desmeere og bedre Rug.

Konge-Tienden staaer for 10 Tønder Hartkorn, og har tilhørt Engelsholm siden den 17de Martii 1721, da den af Kongen er skiødet til Capitain Henrich Brahe.

Kirken.

Kirken er iligemaade een Eyendom til Engelsholm. Næstmeldte Capitain Brahe har ogsaa kiøbt den til Gaarden efter Kongelig Skiøde af 10de Juny 1720. Kalds Rettighed blev den gang solgt tilligemed Kirken. Men siden i Aaret 1739 skeede Mage-Skifte imellem Hands Majst. Høj-Salig Kong Christian den 6de og Etatz-Raad Gehrt de Lichtenberg, som da eyede Engelsholm med underliggende Kirker.

Kongen overlod da til Lichtenberg og efterfølgende Eyere af Randbølle-Kirke, den dertilhørende Ius vocandi, som til den Tid var Hands Majestet forbeholden, omendskiønt Kirken længe tilforn havde været til Engelsholm. Derfor imodtog Høystbemeldte Hands Majestet igien Kalds-Rettigheden til Linneballe-Sogn, saa at denne Kirke, og dens andre Rettigheder vel hører til tidtommelte Gaard, men Kongen kalder, naar det efter Ordenen skal ske for dette Sogn. Det Kongelige herom udstædte Documente er af 6te Februarii 1739.

Linneballe Kirkes Hartkorn er 10 Tønder. Desforuden har den lidet jord paa Byens Mark. som staaer

for 2 skp. 1 alb. og endnu har den een Ørte eller 10 Skiepper Rug aarlig Afgift af een Otting Iord paa Gadberg Mark, hvortil Refstrups Eyere ellers har Herligheden.

Kirkens Bygning er vel kuns liden tækket med Steen og uden Taarn, dog indvortes smuk og lyys, og overalt i god Stand. Salig Etats-Raad Gehrt de Lichtenberg, som med Sandhed kunde kaldes een Kirke-Patron, har og i sin Tiid haft Linneballe Kirke under Reparation, hvorom da værende Sogne-Præst har til Erindring ladet sette følgende Linier paa Alter-Tavlen.

Pryd Naadig Himlens Gud Hr. Lichtenberg med Ære,
Som prydet har Dit Huus Hands heele Slægt lad være
Antegnet i Din Haand og stedse staae i Floer,
Indtil de kaldes bort til søde Engle-Choer.

Iohan Gehrtsen Lundemann.

Paa Klokken staaer: Verbum Domini manet in
Æternum MDLXXXIII.

Denne Kirkes aarlige Udgifter foruden de Kongelige Skatter, ere saaledes.

Studii Skat	» Rdl. 2 M. 1 Sk.
Cathedraicum	» - 4 - » -
Londons Kirke	» - » - 15 -
Conrectoris-Løn	» - 2 - » -
Kirke-Skat	» - 3 - » -
Visitats-Penge	1 - » - » -
Lyse-Penge til Skolen i Byen	3 - 2 - » -

Herforuden betaler Kirke-Eyeren aarlig til Præsten 15 Skiepper Rug for Brød og Viin til Communicanterne.

Meere er icke om Kirken at erindre.

Linneballe og dend derværende Skole.

Linneballe-Bye hører, som heele Sognet, til Engesholm. Dens Hartkorn er 33 Tønder 2 skp. 3 fdk. 2 alb. og Skov 5 Skiepper 3 fdk. 2 alb. Her boer Meenighedens Skoleholder, efter een derom oprettet Fundats af 22de Febr. 1741, hvis Indhold er denne: Til Skole-Løn betales af hver Tønde Hartkorn i Sognet 1 Fierdingkar Rug og 4re Skilling i Penge. Af visse nævnede Byer og Gaarde leveredes til Vinter-Foer 1 l^{re} Høe for hver Tønde Hartkorn, og af Sognets øfrige Stæder 2 l^{re} Halm, ligeledes beregnet. Detsuden svarer et hvert Huus i Sognet aarlig 12 Skilling, og alle ugifte Personer over 15 Aar, samt friske Aftægts Folk, pro persona 2 Skilling. Til Ildebrand gives af hver half Gaard et Læs Tørv.

Men da foranførte ansees at være alt for liden Løn, tillegges Skoleholderen desuden Lyse-Pengene 3 Rdl. 2 M. af Kirken, og endnu et Stykke Iord Vesten Kirken til 10 Skiepper Rugs Udsæd, saa hand aarlig kand have Grønland til 1 Skieppe, den Linneballe Byes Mænd skal være ham behielpelig at pløye og saae.

Endelig skal hand og have frie Græsning paa Byens Mark til 1 Koe og 4 til 6 Faar.

Derimod er hand forbunden at forestaae Skolen paa tilbørlig Maade, og da det vilde icke være beqvemt for Sognets Børn, altiid at kunde komme til Skolehuset, saa skal Skoleholderen læse 14 Dage i Linneballe, og siden 8te Dage i Nørschou, og atter 8te næstfølgende Dage i de Gaarde Vesten Linneballe Skov, og bør hand paa hvert Stæd underviise alle de Børn af Sognet, som maatte komme til ham.

Nødtørrftig Underholdning forsynes hand med af Bønderne paa de Stæder, hvor hand er, naar hand læser uden for Skolehuset eller sit hiem.

Skole-Tiiden varer i Almindelighed kun fra Mikkels-

dag til 1ste May, og holder Skoleholderen gierne een Dreng i nogle Maaneder om Vinteren, som underviiser Børnene i de længst fraliggende Stæder, da hand self bestandig forsyner Skolen i Linneballe Bye.

Binnesbøll, Nørschou, Nebvad.

Binnesbøll, et eenlig Stæd, strax til Nordvest for Linneballe, har 2 Tønder 7 Skiepper 1fdk. 2 album.

Nørschou een Bye af 21 Tønder 4 skp. 2 fdk. 2 alb. Hartkorn. Her maae ventelig i forrige Dage efter Nafnet, have været god Skov, som nu feyler. Nørschou er ellers det yderste Stæd baade af Sognet og Herredet paa den Kandt.

Nebvad een eeneste Gaard matriculeret for 1 Tønde 2 Fierdingkar.

Vester- og Øster-Aast.

Vester Aast, af Hartkorn 8 Tdr. 6 Skp. 1 fdk. 2 alb. og Skov 1 Skp. 1 fdk. Her skal i forrige Tiider have staaet een Kirke eller Capell, hvoraf endnu findes Rudera. Andre vil give det ud for et Kloster, men mand har slet ingen Vished for nogen af Delene, undtagen det blotte Rygte, og at der findes endnu Levninger af gammel Muur i Jorden.

Øster-Aast, hvis Hartkorn er 5 Tdr. 3 skp. 1 fdk. 1 alb. og Skov 1 Skp. 1 fdk. Dette Stæd kaldes i Matriculen Over-Aast, ligesom det næstforrige Neder-Aast.

Brendgaard, Amlund, Giødsbøll.

Brendgaard er matriculeret for 5 Tønder 5 skp. og 2 album, samt 1 Skieppe 1 fdk. Skov.

Amlund staaer for 5 Tønder 2 album Jordskyld og 3 Skiepper 2 fdk. 1 album Skov.

Giødsbøll er ansat i Matriculen for 6 Tønder 4 Skiepper 1 fdk. 2 alb. og Skov 4 Skp. 2 fdk. 2 alb.

Disse 5 sidste Stæder ligger omkring ved Siden af Linneballe-Skov.

Endelig staaer ey mere tilbage, end efter vedtagen Maade, at igientage alle Stæders Hartk. i Sognet.

Linneballe Bys

Jordskyld	33 Tdr. 2 skp. 3 fdk. 2 alb.								
Skov...	- 5 - 3 - 2 -	34 Tdr.	skp. 3	fdk. 1	alb.				
Binneshøll	2 - 7 - 1 - 2 -								
Nørschou	21 - 4 - 2 - 2 -								
Nebvad	1 - - 2 - -								
Vester Aast Jordskyld	8 Tdr. 6 skp. 1 fdk. 2 alb.								
Skov...	- 1 - 1 - -	8	- 7	- 2	- 2	-			
Øster Aast Jordskyld	5 - 3 - 1 - 1 -								
Skov...	- 1 - 1 - -	5	- 4	- 2	- 1	-			
Brendgaard Jordsk. .	5 - 5 - - 2 -								
Skov...	- 1 - 1 - -	5	- 6	- 1	- 2	-			
Amlund Jordskyld ..	5 - - - 2 -								
Skov...	- 3 - 2 - 1 -	5	- 3	- 3	- -				
Giødsbøll Jordskyld .	6 - 4 - 1 - 2 -								
Skov...	- 4 - 2 - 2 -	7	- 1	- -	- 1	-			
Er da Linneballe Sogns Hartkorn.....		92 Tdr.	4 skp.	3 fdk.	2 alb.				

DET OTTENDE CAPITEL

OVER

RANDBØLLE-SOGN

Sønden for Linneballe ligger Randbølle-Sogn, som er annecteret med Nørup. Det skal have sit Navn fra een af de gamle Smaae Konger i Jylland, som Rygtet kalder Ran eller Rand, og siges at være begravet i een stor Høy paa Kirkegaarden tæt norden for Kirken. Efter ham skal Sognet kaldes Randbøle, og bemærke Rands Boelig, eller og maaske Rands Bael, fordi hands efter

de Tiiders Maade forbrændte Legems Aske er her nedsat.

Dette Sogn ligger gandske i Heden, og har derfor skarp Grund, samt til adskillige Stæder ingen, eller saare liden Høe-Avl. Dog bærer Jorden her, som overalt i de sandige Egne, den reeneste og beste Rug. Den nafnkundige Randbølle-Hede, hvorom er handlet noget tilforn i dette Skriftes 1ste Cap., gjør og Sognet bekiendt, omendskiøndt den hører icke hertil alleene, men har mange fleere Lods-Eyere i andre paagrændsende Sogner.

Nogen Skov findes endnu ved et par Byer i Sognet, som skal blive erindret paa sit Stæd.

Bøndergodsets heele Hartkorn er 101 Tønder og 5 Skiepper.

Randbølle-Sogns Konge-Tiende er af Hands Majestet Kong Friderich den Anden givet den 21de Martii 1572 til de 2de Øverste Hørere ved Colding Latinske-Skole, som indtil denne Dag har nødt Indkomsterne deraf, vid: Hofmans Samlinger af Fundat: Tom 4 p. 689.

I Matriculen er den ansat for 24 Tønder 2 Skiepper.

Kirken og dends Hartkorn.

Kirken staaer for 24 Tønder og 4 Skiepper, og følgelig 2 Skp. høyere. Den har desuden henimod 4 Skp. Hartkorn Kirkejord, hvoraf det meeste skal findes paa adskillige Byers Marker i Bræsten Sogn. Denne Kirke har siden den 17de Martii 1721, da Capitain Henrich Brahe har faaet Kongens Skiøde baade paa den og meere, hørt til Engelsholm, dog uden Kalds-Rettighed indtil 1739, da Hands Majestet overlod samme til Etats-Raad Lichtenberg, imod at faae igien Jus vocandi til

Linneballe, hvorom tilforn er handlet ved sidstnævnte Stæd.

Dens visse aarlige Udgifter foruden Skatterne til Amtstuen, ere efterfølgende.

Studii-Skat	» Rdl. 2 M. 8 Sk.
Cathedraticum	» - 4 - » -
Londons-Kirke	» - 2 - 4 -
Conrectoris-Løn	» - 2 - » -
Kirke-Skat	» - 4 - 8 -
Visitats-Penge	1 - » - » -
Lyse Penge til Sognets Skole	3 - 2 - » -

Hvad Præsten faaer for Brød og Viin, skal anføres siden ved Hoved-Sognet.

Af Bygning er Randbølle Kirke stærk og massiv med et gammel Dags breed Taarn. Taget er af Blye overalt. Paa Klokken findes denne gamle uforstaaelige Inscription.

AANA * AMI * UNALEN * INHUNA
REF * PITRI * APPURTAN * URIP * MARIA*)

Indvendig er denne Kirke vel icke saa smuk eller nær saa kostbar prydet som Nørup, dog feyler den intet. Salig Etats-Raad Lichtenberg har ey heller glempt den, men foruden anden fuldkommen Reparation, ladet baade Prædike-Stoelen og Alter-Tavlen smuk male. Allerøverst paa den sidste forestilles vor Frelsere i sin Siæleangest med Underskrift:

Min Iesus, som i Angest bad, i Bønnen gjør mit Hierte glad.

*) Indskriften lyder i virkeligheden:

Anno domini mcdlxii in honore
beati petri apostoli help maria.

I året 1462 til ære for st. Peter apostel hjælp Maria. Se Uldall: Danmarks middelalderlige kirkeklokker s. 294.

Midt paa sees Nadverens Indstiftelse med denne
Overskrift:

J. Nadveren Du stifte lod
Lædsk, læt mit Hierte, Sind og Mod.

Nederst paa Alter-Tavlen staar dette Vers.

Vor Cancellies Raad Hr. Lichtenberg vi yde
vor skyldig Tusind Tak, for Han lod Kirken pryde,
Og Kirkens gamle Muur forbedre og fornye,
Ia Skolen sette nye herudi Randbøle Bye.
En Ret Patron Hand er: Gid Mange var Hands Lige,
Besee Kuns Nørup Kirke og Skole. Du skal sige,
Ieg ey flatteret har; thi alt hvad findes der,
Udaf Hr. Lichtenberg bekost og prydet er.

Loc: Pastor 1738

P. Stauning

Paa Skrifte og Prædike-Stolen findes eendel fleere
smukke Inscriptioner og Sind Billeder, som for Vidt-
løftigheds Skyld her forbigaaes. Kalk og Disk er af
Sølv. Paa samme sees Frue Margrethe Langes og begge
hendes Mænds Jens Kaas og Knud Brahes Vaabener,
og disse Bogstaver I. K. M. L. K. B. med Aarstale 1597.

Om disse Adels-Folk gives nærmere Efterretning ved
Nørup Kirke og Engelsholm.

Omkring Alteret er endnu et udsyret Klæde givet af
forrige Tiiders Præst Hr. Alexander Jacobsen og Hu-
stru Else Johans-Datter 1685.

Den store Høy paa Kirke-Gaarden, hvor Kong Ran
skal have sit Hvile-Stæd, er tilforn mældet om. Endnu
maae her, som paa sit rette Stæd icke glemmes, hvad
fornæfnte Hr. Alexander Jacobsen har antegnet i een
gammel Kirke-Bog om Randbølle-Kirkes og heele Sog-
nets Skiæbne i den Tiid, Polakkerne vare i Landet.
Hands Ord ere disse :

Ao 1698 den 13 april havde jeg underskrefne alle de gamle Folk, som nogen Videnskab havde om Stolestadene i Randbølle-Kirke forsamlede fra adskillige Stæder, eftersom Sognet blev gandske øde i Polakker-nes Tiider, og Folkene af smitsomme Syger bortdøde, og der blev ey, som mig er berettet prædiket i Randbølle Kirke i 3 Aar. /a/ Alexander Falch.

Randbølle-Bye.

Randbølle-Bye er til Engelsholm. Den har een mager Mark og ingen Eng. Hartkornet er 6 Tønder 2 Fierdingkar 1 Album.

Skolen.

I denne Bye er af Salig Etats-Raad Lichtenberg stiftet een Skole for hele Sognet, hvorom er oprettet een dobbelt Fundats først af 20de July 1740, og siden igien-tagen den 17de Septemb: 1750, efter hvilke Skoleholderen skal underviise Sognets Børn fra Mortens-Dag og til Paaske, og imidlertid være hver 4de Uge i Almstoch, siden Børnene derfra har alt for lang Vey til Skolen i Randbølle. I Løn er ham tillagt 6 Rigsdaler 5 Mark 6 Skilling i Penge og detsuden af alle ugifte Folk i Sognet, som ere over 15 Aar, samt af Inderster, 2 Skilling pro Persona. Desuden Rug 1 Tønne $4\frac{7}{8}$ Skieppe, samt ligesaameget baade Boghvede og Hafre. Høe 2 læs 5 1 \mathbb{R} 9 \mathbb{R} og Halm ligeledes, samt til Ildebrand 33 Læs Tørv, og endelig frie Græs til 2 Kiøer og 6 Faar. Herforuden er i Aaret 1763 lagt til Skolen een paa Byens Grund indgrøftet Toft, som Skoleholderen beholder uden nogen Afgift, undtagen, at Randbølle Mænd til

/a/ En anden Beretning ligger endnu dette til, at der skulde kuns have været 2de Par Egte-Folk, og nogle faa unge Mennsker tilbage i begge Sogne, men det maa vil i det mindste kuns forstaaes om Randbølle Sogn allene, hvor det endda var lidet nok.

nogen Vederlag ere efterdags befriede for at svare det Korn, som ellers aarlig skulde betaales til Skolen, da de derimod giver hver . . Danske i Penge, og desforuden den sædvanlige Foering og Ildebrand.

Derimod har Skoleholderen maattet savne sin Løn af Rygberg, som stod for 6 Tdr. 3 Skp. Hartkorn, siden samme Stæd blev i Aaret 1761 boesat med Colonister, hvilket er et stort Tab for den, der har kuns lidet at leve af. Der er vel skeet Forestilling derom paa vedkommende Stæder, men hidendtil forgæves.

Wandel.

Wandel er een Lands-Bye, Engelsholm ogsaa tilhørende. Dens Hartkorn er 19 tdr. 7 skp. 2 fdk. 2 alb. Paa Wandels Mark findes nogle Steene, som mand kalder Wandel-Faar, og een liden Høy, der hedder Wandel-Faar-Høy, men hvorfra sligt har sin Oprindelse veed ingen.

Almstoch.

Almstoch, ellers kaldet Store-Almstoch, til Forskiæll fra et andet Stæd, af Nafn Lille-Almstoch, som hører til Waarbasse Sogn i Slaus-Herred, omendskiøndt det ligger strax ved, og har fælleds Mark med det første. Hartkorn er 14 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingk. 1 album. Byen er Strøe-Gods under adskillige Eyere.

Til den Vestre Side paa Marken skal fordum have været een Kirke, som Bønderne endnu kalder snart Rød Kirke, snart Slaus-Kirke, og skal endnu Kirke-Gaarden være kiendelig, men naar den er nedbrudt, er ubekiendt.

Friderichshaab.

Friderichshaab er det Stæd, som tilforn kaldtes Rygberg indtil i Aaret 1761 blev af Kongen kjøbt fra Engelsholm, og indrettet til een Colonie for adskillige

Tydske Familier, ved hvilken Leylighed det forandrede sit Nafn.

[Det] gamle Rygbergs Hartkorn var 6 Tønder 3 Skp. [og] brugtes af 2de Bønder, siden Polakkernes Tiid; . . . disse lode her Spor efter sig, saavel som paa andre Stæder, idet de afbrændte Byen, som tilforn skal have haft . . . Gaardmænd.

Det nye Friderichshaab har nu een Snees Beboere, alle Danske, paa et par Tydske Familier nær, som blev her, da deres Landsmænd, som uduelige Colonister vandrede den Vey tilbage, hvorfra de vare komne.

Bindeballe.

Bindeballe, den største og bedste Bye i Sognet. Den har og nogen Skov, og er ansat i Matriculen for 32 Tønder 1 Skieppe 1 Alb. Jordskyld og 1 Skieppe 1 Album Skov.

Dal dover.

Dal dover kand ogsaa regnes til Skov-Eggen, dens Hartkorn er 22 Tønder 2 Skp. 2 fdk. 2 Album og Skovskyld 2 Skp. 2 fdk. 1 Alb. Dal dover hører under Engesholm.

Strax ved Dal dover, dog paa den anden Side af den herløbende Aae, findes den af Sal. Hr. Etats-Raad Gehrt Lichtenberg i Aaret 1733 anlagde meget nyttige Papiirs Fabriqve, der holdes i god Stand og fuld Drift. Et Værk, saastor een Mand værdigt, og som bestandig vil blive ham til ligesaavel fortient Berømmelse, som det er Landet til Gavn og Fordeel.

Herom findes paa Fabriqven udhuggen følgende Vers:

Papiirets Mølle-Verk, som Jylland fik, er dette,
Commertz-Raad Lichtenberg lod allerførst oprette,
Gud lad det blive ved til Landets Tarf og Gavn,
Saalænge det har Folk, der skrive kand sit Navn.

Egentlig er dette Verk Stæd anlagt paa Lihme-Byes Grund i Nørup Sogn, men da dets Folk har fra Begyndelsen af stedse søgt Randbølle-Kirke, som den nærmeste, regnes det og i Almindelighed til det sidste Sogn.

Nu er intet tilbage, uden at igientage samtlige Byers og Stæders Hartkorn til Slutning saaledes som følger:

Randbølle-Bye har	6 Tdr.	Skp. 2 Fdk. 1 Alb.
Wandel	19 - 7 - 2 - 2 -	
Almstoch	14 - 2 - 1 - 1 -	
Friderichshaab	6 - 3 - - -	
Bindeballe Jordskyld 32 Tdr. 1 Skp. Fdk. 1 Alb.		
Skov... ..	- 1 - - 1 - 32 - 2 - - 2 -	
Dalldover Jordskyld. 22 - 2 - 2 - 2 -		
Skov... ..	- 2 - 2 - 1 - 22 - 5 - 1 - -	
Summa Randbølle Sogns Hartkorn	101 Tdr. 5 Skp. Fdk. Alb.	

DET NIENDE CAPITEL

OM

NØRUP SOGN

Dets Beskaffenhed og Hartkorn.

Hoved-Sognet til Randbølle er Nørup, hvis Nordre Deel ligger i Heden og har skarp Grund, men til den anden Side er Skov og bedre Jord.

Her er Herre Gaarden Engelsholm, som eijer Sognets heele Hartkorn, der bestaar af 187 Tønder 7 Skiepper 3 Fdk. 1 Album Bøndergods, og desuden Giøding Mølle.

Konge-Tienden.

Konge-Tienden er ansat for 24 Tønder 2 Skiepper. Den var af Kong Frider. 2den i Aaret 1572 henlagt til Capellanen i Colding, men siden har højibemeldte Konge 1587 skiødet den til Eric Lange den yngre paa Engelsholm, da fornævnte Capellan derimod fik Veder-

lag først i Leeborg og siden i Weien Sogners Konge-Tiende i Malt Herred, vid. Hoffman: Fundat: Tom. 4 p. 683 og 689.

Fra den Tid har Nørup Konge-Tiende bestandig hørt under Engelsholm. Den aarlige Afgift deraf til Amtstuen er, som af alle andre Konge- og Kirke-Tiender, 1 Mark af hver Tønde Hartkorn, og beløber sig 4 Rdl. 4 Sk.

Kirken. Dens Ejere.

Til Engelsholm har ogsaa Kirken været en Eijendom fra mange Aar, dog hvorlænge, kand ej siges til visse. Forommeldte Eric Lange den yngre har efter Beretning i det D. Mag. Tom. 4 p. 31 faaet Jus Patronatus dertil af Kongen Aar 1586, hvilket skal ventelig, efter de Tiiders Stiil, være det samme som Jus vocandi. Men dette synes tillige at tilkiendegive, at Kirken tilforn har været ham, og kandske hans Fader Eric Nielson Lange ogsaa, tilhørende, men at hand først i det Aar har erhholdet Kalds Rettigheden, som hand tilforn havde manglet, skiøndt hand eiede Kirken. Hvorom alting er, har Engelsholms Herskab stedse siden den Tiid kaldet Præst for Nørup Sogn.

Hartkorn.

Kirkens Tiende er matriculeret, ligesom Konge-Tienden, for 24 Tdr. 2 Skp. Den har desuden noget Kirke-Jord, hvis Hartkorn ikke vides. Iblandt andet har den, i Fællig med Bredsten Kirke, ejet 3 Stykker i Nebel Enge i Warde Syssel, som nu skal være satte under Flyve-Sand, saa de ej meere er at finde, eller giver nogen Rente.

Bygning.

Kirkens Bygning er baade inden og uden til ikke alleene i fuldkommen Stand, men endog frem for

andre smuk og ziirlig. Den er overalt belagt med Blye, har et Taarn og derpaa et lidet, men kiønt Spiir.

Klokker.

I Taarnet er 3 Klokker, af hvilke den største har denne Indskrift: Verbum Domini manet in iternum /a/ Anno Domini 1549.

Paa den anden, som af Herr Christen de Linde er bekostet til Kirken 1758, findes følgende Vers:

Jeg støbt just blev, Der Aar mand skrev
 Halv Atten hundred, Aatte
 I Lybek, men strax derpaa hen
 Til Nørup Kircke maatte,
 Hvis Taarn og Spiir Jeg er til Ziir,
 Og Engelsholms Herr Linde,
 Da Kirkens Skiold, samt Frue bold
 Til ævig Æreminde.
 Jeg der med Klang, Til Bøn og Sang
 Og Guds Ords Lyd at høre,
 Gjør Folk allart Til Guds Huus snart
 at haste, gaae og kiøre
 At naar de Frugt, I Dyd og Tugt
 Af Ordets Sæd vil bære,
 Guds Venner her, Huusegne der
 De blive maae med Ære.
 Imidlertid, den Stund Gud bliid
 Vil Nørup Kirke spare,
 Skal Lichtenbergs og Lindes Navn
 I Egnen stedse vare.

Skreven af R. H., Sognepræst til Nørup og Randbølle Meenigheder.

ME FUDIT JOHAN HINRICH ARMOVITZ

/a/ Saaledes staar der paa Klokken i steden for æternum.

Den tredie og mindste Klokke er tegnet med disse Ord:

GOODT MI BERCHART GELGETER ANNO 1600

Desuden har velmelte Herr Linde i Aaret 1761 bekostet et Seier Værk til Nørup Kirke, som nu er i Urigtighed, men ventes igien sat i Stand.

Oven over Vaabenuusets Dør læses dette:

GAK IND UDI VOR HELLIGDOM,
DER KAND DU RET BESKUE,
HVORDAN GUDS HUUS ER ELSKET
AF HERR LICHTENBERG OG FRUE.

Smukke Prydelser.

Sandheden af disse Ord falde strax i Øijet, det første mand træder ind i Kirken. Mand finder da en Bygning ikke aleene smukt hvelvet fra den eene Ende til den anden, men endog ziiret med saa megen Billed-Hugger Arbeide, deilig Malning og i sær mangfoldig ægte Forgyldning, at Nørup Kirke finder neppe maaske sin Lige i Landsbyerne her til Lands.

Alter-Tavlen er, iblandt andet, prydet for en stor Deel med ægte Ducat-Guld. Foruden megen anden Malning og nogle Bibelske Sprog, findes salig Lichtenbergs og Frues Vaabener derpaa, hver paa sin Side, med denne Underskrift:

ANNO

1732

GUD TIL ÆRE
OG HANDS KIRKE
TIL PRYDELSE
ER DENNE ALTER-
TAVLE MED MEERE
KIRKENS FOR-
BEDRING.

BEKOSTED AF
COMMERCE RAAD
GEHRT HANSEN
LICHTENBERG
OG HANDS FRUE
BODILD STEPHANS-
DATTER HOFFGAARD.

Skrifte-, Degne- og Prædikestoelen samt Daaben er iligemaade meget smukke baade af Bygning og Malning.

De har ogsaa, hver i sær, sine visse Inscriptioner, passende paa Stedet, hvilke for Vidtløftigheds Skyld her forbigaaes.

Stoelene i Kirken ere alle indlukte med Dør og Laas for, ligesom i Kjøbstæderne. De ere desuden maledede, og paa hver Stoels Dør er sat et lidet Sind Billede med et Vers.

Paa Pulpituret i den vestre Ende er et Orgel Verk af 16 Stemmer, bekostet 1730 eller Aaret tilforn af S. T. Hands Excellence Herr Grev Danneskiold, men siden forbedret af Etats Raad Lichtenberg. Det betienes af Degnen, som derfor har en aarlig Douceur af Herskabet.

Oven over Fruentimmer-Stoelene, og lige for Prædikestoelen, har Engelsholms Herskab sin udbygte Stoel, der svarer til Kirkens øvrige Deel. Dertil er dobbelt Opgang, baade udvændig fra Kirke-Gaarden, saa og fra Choret, igiennem et derved værende meget smuk Capell, om hvilket strax skal følge noget meere.

Til Alterets Sacramentes Forretning har Knud Brahe og Frue Margrethe Lange til Engelsholm, bekostet den her endnu værende Sølv-Patelle, thi deres Vaabener og disse Bogstaver K. B. og M. L. findes end derpaa, med det Aarstall 1598. Kalken og desuden en Eske til Brøddets Gjemme, som ligeledes er af Sølv, og begge indvendig stærk forgyldte, er fra Etats Raad Lichtenberg i Aaret 1737. Hands Navn staar under Kalkens Fad: G. H. S.LB.

Herforuden har Herr Christen de Linde og Frue Gedske de Lichtenberg foræret en smuk, og meget vel indrettet, mindre Kalk og Disk, ligeledes af Sølv, til

de Syges Betiening i begge Sogner. Paa Kalken staar begges Navne og Vaabener, og derhos sat: 1753 den 13de Decembris. Endnu er indgraveret dette Vers:

SEE, HER I KALKEN JESU BLOD, SOM ALD DEN SYND
 UDSLETTER,
 OG NAAR DU RET ANNAMMER DET,
 DIN SIÆLE-HUNGER MÆTTER.

En Bibel af den i Kong Christ. 4ti Tid besørgede Oplag, har Preben Brahe til Engelsholm foræret til Nørup Kirke. Den er der endnu i god Behold, og har foran denne hands egenhændige Indskrift: Denne Bibel haver jeg underskrevne givet til Nørup Kirke, som til Guds Ære skal blive paa Alteret liggendes. Dat.: Engelsholm, d. 10de November 1681. Symb.: En Dieu mon Esperance. — Preben Brahe.

Etats Raad Lichtenberg har 1737 ladet denne Bibel paa nye indbinde og beslaae med stærk Messing i Kanterne. Hand har og bekostet en Bogstoel, hvorpaa den nu ligger.

Endnu maa ikke glemmes et lidet Skib, som hænger fra Hvælvingen midt over Kirke-Gulvet. Det er omtrent en Allen lang, eller lidet mere, og forestiller et Orlogsskib med sine fulde Segl og Canoner. En Sømand ved Navn Greis, som boede paa Hiarnøe ved Horsens, skal have gjort det. Herr Etats Raad Lichtenberg købte det derefter og forærede det til Nørup Kirke Aar 1741, ventelig til en Erindring om den Lykke og Velsignelse Hands Forfædre hafde haft ved Handelen, som for en stor Deel havde lagt Grunden til Hands og Families paafølgende Velstand.

Begravelser.

Under Alteret er en hvelvet, aaben Begravelse, som Etats Raad Lichtenberg har beskikket til et arvelig

Grav-Sted for Præsterne ved Kaldet. Deri findes og de 3de sidste afdøde Præsters og deres Hustruers Liig.

Igiennem en stor Dør af Jern Stakit-Arbeide, som paa sine Steder er forgyldt, er ved Chorets Nordre Side Indgangen til det forommelte meget smukke Capell eller Begravelses-Sted, som Frue Margrethe Lange til Engelsholm har ladet bygge 1621. Herom, saavel som om Kirkens vidre Forbedring og Prydelse baade i hendes Tid, som og i sær siden, findes paa en liden Steen i Capellets Østre Side følgende Indskrift:

ANNO 1621 LOD ERLIG OG VELBØRDIG FRU MARGRETE LANGE FORFÆRDIGE DENNE CAPELL OC HVELLE CHORIT, OC /x/ ANNO 1733 LOD VELBIURDIGE GEHRDT HANSEN LICHTENBERG OC FRUE BODILD HOFFGAARD KIERCHEN REPARERE, HVELVE, NYE STOELE OG PRYDELSE DERUDI SAMT SPIIR PAA TAARNET OPSÆTTE, OC SAALEDES OVERALT BAADE STAFFERE OC FORBEDRE

Dernæst findes her 2de ret anseelige og kiønne Epitaphia, oprettede over tit ommelte Frue Margrethe Lange og hendes 2de Mænd, Jens Kaas og Knud Brahe. Indskrifterne derpaa ere saaledes:

Paa den ene, som er opsat i Capellets Vestre Side, staar:

/x/ Saameget af Inscriptionen har allerede været sat i Frue Margrethe Langes Tid, og sees deraf, at hun ikke alleene har anvendt endeel til Nørup Kirkes Ziir, men endog havde tiltænkt den noget mere, thi det Ord: OC, hvormed hendes Inscription slipper, give tilkiende, at hendes Forsæt har strækket sig videre, men Døden, som i næstfølgende Aar 1622 kom imellem, gjorde Hinder deri, saa hun maatte overlade den Ære til den følgende Secul. og en Mand, der havde ikke mindre Villie og Lyst til at bygge og pryde Guds Huus. Det var den berømmelige Etats Raad Lichtenberg, som gjorde den sidste Bekostning til Kirkens Istandsættelse, og derefter lod Inscriptionen, som af Margrethe Lange var begyndt, fuldføre saaledes, som den oven er anført.

HER UNDER LIGGER BEGRAFUEN ERLIG OG WELBØRDIG MAND JENS KAAS TIL WOERGAARD, SOM VOR HERRE HENCALLIT PAA HANS GAARD GUDUMLUND DEN ANDEN SØNDAG FOR JUEL AAR 1579, HANS ALDERS 63 AAR, MED SIN KIÆRE HUS FRUE, ERLIG OG WELBØRDIG FRU MERGRETHE LANGE, SOM HINSOF I HERREN DEN..... AAR 16.... HINDES ALDER....AAR. GUD GIFVE DENNOM MED ALLE TRO CHRISTNE EN GLÆDELID OG ÆREFULD OPSTANDELSE.

Paa det andet Epitaphio i den Nordre Ende læses følgende:

HER LIGGER BEGRAFUEN ERLIG OC WELBØRDIG MAND KNUD BRAHE, SOM VAR FØD PAA.... ANNO.... DEN OC VAR I DEN SIDSTE SVENSK FEIDE KONG CHRISTIAN DEN 4. RITMESTER OC BEFALINGSMAND PAA BIUGHOLM, SOM DØDE PAA ENGGILSTHOLM DEN 3. FEBRU: ANNO 1615 I SIN ALDERS 60 AAR, MED SIN KIÆRE HUSTRU FRU MERGRETHE LANGE, SOM VAR FØD PAA.... OC DØDE ANNO 1622 DEN.... GUD GIFVE DENNOM BEGI EN GLÆDELIG OG ÆREFULD OPSTANDELSE.

Herforuden ere endnu nogle flere af de efterfølgende Ejere til Engelsholm, nedsatte i det under neden værende Begravelse.

Efter Beretning i det Danske Magaz., Tom. 4 p. 328, skal den Nordre Side af Nørup Kirke-Gaard være gandske opfyldt med døde Legemer af Polakkerne, som 1659 vare i Jylland, og døde her i stor Mangfoldighed af smitsom Sygdom.

Nørup Kirkes visse aarlige Udgifter.

De aarlige Udgifter af Nørup Kirke ere disse:

Studii-Skat	1 Rdl.	» Mk.	13 Sk.
Cathedrat.	» -	4 -	» -
Londons Kirke	» -	2 -	4 -
Visitats Penge	1 -	» -	» -
Lyse-Pengene til Sognets Skole	3 -	2 -	» -
De kongelige Skatter af 24 Tønder 2 Skp. Hartkorn à 1 Mk. bliver ..	4 -	» -	4 -

Præsterne før Reformationen.

Af Præsterne ved Nørup og Randbølle Meenigheder i de Catholske Tider, eller før Reformationen, findes 3 nævnede i det Danske Magazin, nemlig:

I et Document af Aar 1492, som er indrykket i den 4de Tome pag.14 et seqv., anføres Hr. Jens Seuerensen som da levende.

I et andet Document paa samme Sted tales dernæst om en Hr. Anders Pedersen i Nørup, som tillige har været Bispens Officialis i Thyrid Herred, og var til i Aaret 1501.

1523 har Hr. Anders Thomesen været her, som kand sees af samme Skrift og Tom. p. 19.

Derimod har jeg ingensteds endnu kundet finde Efterretning om de første Præster efter Reformationen.

Efter Reformationen.

En Herr Christian, som meenes at skal være død omtrent 1623, er den første, hvis Navn ieg ved at anføre.

Efter ham kom Hr. Henric Henriksen Mareboe, Hands Liigsteen findes endnu paa Kirke-Gulvet ved Opgangen til Alteret. Derpaa staar saadan Gravskrift:

HENRICH HENRICHSEN,
 FORDUM PRÆST I NØRUP SOGN, DØDE ANNO 16..
 DEN.... OCH LIGGER HER BEGRAFVIT MED SINE
 KLÆRE HUSTROER, MAREN MADTSDATTER, SOM DØDE
 ANNO 1630 DEN 28DE APRIL, OCH MARGRETHE MADTS-
 DATTER, SOM DØDE ANNO 1646 DEN 6. FEBRUARIJ
 GUD OPVÆKKE DEM TIL DET ÆVIGE LIV

En Søn kaldet Gregorius døde den 22. October 1638.
 En Datter dødfød den 18de Julius 1639. Jürgen døde
 den 14de April 1640. En anden Søn dødfød den 6. Febr.
 1646.

Vive diu, Vive Deo, nam vivere Mundo Mortis Opus,
 viva est vivere vitae Deo. Vive, sed ut semper vivas,
 sic ergo bene. Deo vivit, Deo moritur, qvi bene vivit
 homo.

*

Alt hvad jeg videre veed at melde til Efterretning
 om Hr. Henric, er dette, at hand og har været Provst i
 Herredet, og døde 1648.

Hands Successor var Hr. Mogens Jensen Rosenvinge.
 Efter en gammel Kirke-Bogs Formælding hedde hands
 Hustrue Emerentze Clausdatter, som er begravet den
 2den Novbr. 1680 i sin Alders 66de Aar. Hr. Rosenvinge
 selv afgik Aaret tilforn, sc. 1679.

Derefter kom Hr. Alexander Jacobsen, som vel skal
 have været en eenfoldig, dog derhos redelig og ufor-
 sagt Mand i sit Embede. Kierteminde er det Sted, hvor
 hand først kom til Verden, ongefehr i Aaret 1643. Den
 15de Søndag efter Trin., som var den 5te October, 1679
 holdt hand sin første Prædiken for begge Meenigheder,
 hvilket, med noget meere hands Levnedes Løb angaa-
 ende, hand selv har optegnet i en gammel Kirke-Bog,
 som endnu haves, og skriver hand tillige, »at han var

den første, der begyndte at holde Kirke-Bog, da den Gang ingen Bogstav var udgaaet om at holde nogen, men det blev holdet som en frie Ting«. Det mand efter ommelte hands egen Opskrift veed om ham, bestaar i følgende: Den 7de April 1681 giftede hand sig med Else Johansdatter Vieggrefve, fød i Lund i Skaane. Hun fødte ham en Datter den 3die December 1685, men satte selv Livet til derved samme Dag i sin Alders 38. Aar. Daatteren fik Moderens Navn, og efter 2 Maaneders Forløb efterfulgte hende ved Døden. I Aaret 1687 udstod Hr. Alexander en haard og langvarig Sygdom, af hvilken hand blev cureret i Fyen, hvor hand imidlertid var bleven ført hen. Derpaa indlod hand sig i andet Egteskab den 6te April 1688 med Karen Pedersdatter. Med hende havde hand først en Datter Else Cathrine og dernæst en Søn Falch, der siden blev først hands Medhielper og tilsidst Efterfølger i Embedet. Den ærværdige Hr. Alexander Jacobsen opnaaede en Alder af 81 Aar og gik til sin Hvile den 26de Septbr. 1724 i sit Embedes 45. Aar.

Hands Søn Falch Alexandersen, som var fød den 21de April 1691, var først Adjunctus i 2 Aar (nemlig fra 1722, da hand af Kong Fried. 4to blev kaldet for Randbølle Sogn) og efter sin Faders Død Sogne-Præst i 6 Aar ved Nørup Kald. Hands Kone var Karen Baltzarsdatter, som kom til ham 1725, og 2 Aar derefter fødte en Søn: Alexander. 1730 døde Hr. Falch og blev begravet den 6te December, ætat. an. 39.

Efter ham blev Hr. Michel Overgaard Præst, kaldet af S. T. Hands Excellence Hr. Greve af Danneschiold-Samsøe, som da var Herre til Engelsholm. Hr. Overgaard var fød af Kiøbmands Folk i Aarhus den 20de Novbr. 1702. Hands Faders Navn var Christen Overgaard og Moderens Anna Hansdatter Giern, af hvilke

hun overlevede Sønnen og døde 2 Aar efter ham i Nørup Præstegaard den 21. Maii 1739, 83 Aar gammel.

Efter privat Underviisning af Hr. Michel Lerke, i sin Tid Sognepræst først til Engelave og siden til Houlberg og Grandslev Meenigheder i Aarhus Stift, kom Hr. Overgaard til Academiet og blev Student i sit 15de Aar, nemlig 1717, som var meere end almindeligt paa de Tider. Aaret derpaa tog hand anden Examen og Baccalaur-Graden, og i det næstfølgende Aar 1719 fik hand Attestats, samt prædikede for Dimiss i sit 17de Aar, cum Charact: Laudabili. Samme Aar blev han 3die Lectie-Hører ved Aarhus Skole. Her var hand, indtil hands Vocation som Præst til Nørup og Randbølle Meenigheder, siden paafulgte den 12te Decbr. 1730, hvortil hand blev af Kongen confirmeret den næstfølgende 12te Januarii. Formedelst salig Hr. Biskop Thuras Svaghed blev hand, efter Tilladelse, ordineret i Aarhus af Biskop og Doctor Ochsen.

Den følgende Aar 1731 den 18de Septbr. kom hand i Egteskab med Maren Christensdatter Schaarup af næstmelte Bye, med hvem hand i 6 Aars meget kiærlig Egte-Foreening avlede 2 Sønner og 2 Døttre, af hvilke den eene Søn blev fød efter Faderens Død og arvede hands Navn. Denne lever endnu og beboer en Mølle ved Aarhus-Kandten. Derimod døde den anden og første Søn, som hedde Christen, i sin Ungdom. De 2de Døttres Navn vare: Christiane, som blev gift med Farver Feilberg i Aarhus, og for nogle Aar siden er død, og Anne Johanne, der endnu lever i Egteskab med Kiøbmand Peder Kryssing Kiersgaard i fitnævnte Aarhus.

Den 27de Januarii 1737 var Hr. Overgaards sidste Dag, da hand, formedelst en Anstød af Colicq, gik uformodentlig alt Kiødets Veij i sin beste Alder, efterladen-

de sig et godt Navn og en længselsfuld Erindring hos alle, der kiendte ham, saavel for hans grundige Læremaade som behagelige og derhos oprigtige Omgang.

Hr. Peder Jørgensen Stauning succederede. Hand var født i Ringkiøbing 1710 af Jørgen Lassen og Anne Stauning, der vare Handelsfolk sammesteds. Fra hands Fædrene Byes da værende Latinske Skole deponerede hand, enten 1728 eller og maaskee Aaret derefter. Siden tog hand de fornødne Academiske Examina, og opholdt sig imidlertid snart hos sine Venner og snart i Conditioner, indtil salig Etats Raad Gehrt de Lichtenberg kaldede ham til Nørup den 9de Febr. 1737.

Den kongelige Confirmation paafulgte den 22de i samme Maaned, og Ordinationen skeede *Dca* Judica i Nørup Kirke, da salig Biskop Anchersen, som ved samme Tid var paa Visitats i Egnen, indviiede ham her hiemme, og derved frietog ham for Reijsen til Ribe.

Næste Aar derefter indlod hand sig i Egteskab med hands Formands Enke Maren Schaarup, og havde med hende en Søn: Jørgen Stauning, som nu er Hospitals Præst og residerende Capellan til Frue Meenighed i Aarhus. Hun døde fra ham den 1ste Febr. 1740. — Seks Aar derefter giftede hand sig paa nye med Salig Hr. Peter Møller af Skiolde i Aarhus Stift hands Enke, Dorthe Cathrine Fogh. Dette Egteskab blev velsignet med 2de Sønner, af hvilke den eene døde i sin Barndom, men den anden, som blev født efter Faderens Død, og hedder Peder Tycho, lever endnu og er Student.

1746 blev Hr. Stauning Provst i Herredet og døde siden af en tærende Sygdom den 20de Junii 1749 i hands Alders 39te og Embeds 13de Aar. Hands svage Helbred gjorde i de sidste Aar Sindet noget tungere, men iøvrigt var hands Character ligesom hands Formands.

Hr. Gehrt Carstensen, som fulgte næst efter, var fød i Kiøbenhavn den 21de April 1722. I Horsens Skole lagde hand Grunden til sine Studeringer, og derfra deponerede 1744. I de 2de næstfølgende Aaringer gjorde hand sig færdig fra Universitetet i Kiøbenhavn, og reiste derpaa udenlands paa de Lassoners Stipendio. Halle og Rostoch vare de Steder, hvor hand meest opholdt sig noget over 2 Aar, da hand derpaa, efter Provst Staunings Død, kom hjem, og blev af Etats-Raad Lichtenberg kaldet til Nørup og Randbølle den 11te Julii 1749.

Hands Confirmation blev udstædet den 8de August, Ordinationen skeede den 3die October næstefter. Aaret derpaa kom hand i Egteskab med Jomfrue Birgithe Kierstine Fæveil fra Weile, som døde i den første Barsel-Seng 1751, efterladende sig en Datter Anne Ingeborgine, som endnu er i Live. Anden Gang giftede hand sig med Jomfrue Susanne Bredstrup fra Horsens i Aaret 1755, men dette Egteskab var baade kort og ufrugtbar, thi Hr. Carstensen, som længe havde havt en svag Helbred, døde et halv Aar derefter, nemlig den 3die Augusti 1755, i sin Alders 34te og Embeds 6te Aar.

Hr. Rasmus Haunstrup, hands Eftermand, er kommen til Verden i Schanderborg, hvor hands Fader Eskild Haunstrup og Moder Maren Thorup vare Kiøbmandsfolk. Den 7de Februar 1726 var hands Fødsels Dag. Han besøgte først den Latinske Skole i sin Fædrene-Bye, og da den var afskaffet, Horsens Skole et Par Aar, men blev derefter sat til privat Underviisning under Hr. Nicol Seidelin Bøgh, da Student, men nu Præst og Provst i Kiertemind. Af ham blev hand dimitteret til Universitetet 1742. Det følgende Aar tog hand anden Examen, og den 5te Aug. 1747 Attestats. I sine Studenter-Aar var hand deels hjemme, deels i

Condition hos S. T. Hr. Greve Trampe i Horsens, som Hofmester for 2de hands Sønner, og blev hånd fra denne Tieneste kaldet som Præst til Nørup af Hr. Christen Linde til Engelsholm den 12te Aug. 1755. Den kongelige Confirmation skeede den 19de September og Ordinationen den 22de October næsteffer. Paafølgende Aar traadte hand i Egteskab med sin Formands Enke Madme. Susanne Bredstrup, og har hidindtil med hende haft 6 Børn, af hvilke 3 Sønner: Eskild Severin, Christen Linde og Søren Bredstrup, samt 1 Datter ere endnu i Live.

Denne gode Mand Hr. Haunstrup har viist stor Fliid og Beredvillighed i at samle og meddeele mig adskilligt om hands Sogner til Oplysning ved dette Verk, som billig bør erindres med Taksigelse, især har ieg ham at takke for en god Deel af foranførte Beretning om Præsterne fra Hr. Henric Henriksens Tid af. Det lidet ieg vidste om nogle af de ældre har ieg igien, som billigt var, givet ham Gienpart af.

Nørup Kalds Beskaffenhed og Indkomster.

Næst Jellinge er Nørup Kald det beste i Thyrid Herred. Dog er her ingen Beneficia, eller særdeles Gaver, henlagt dertil, undtagen en Gaard i Uhe i Ringhøj Sogn, som Frue Margrethe Lange til Engelsholm har den 8de Febr. 1621 skiænket til Nørup Præster for en ugentlig Faste-Prædiken at holde fra Kyndelmisse og til Demmel-Ugen. Gave-Brevet er skreven paa Pergament og anført i det Danske Magazin Tom 4 pag. 273 og derfor er kuns alleene nævnet i de Hoffmanske Samlinger, men ej der indrykket. Af denne Gaard har Præsten i aarlig Landgilde 3 Rdl. Annex Gaarden i Randbølle, som staar for 1 Tønde 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.

Hartkorn giver for Tiende og alt 2 Tønder Rug, 4 Skiepper Byg og 2 Rdl. i Penge.

For Brød og Viin at holde til begge Meenigheder, saavel som og til Vederlag for Tiende af en liden Bye ved Navn Søegaard, samt den saakaldede Ladegaards Mark, som nu for den største Deel bruges under Engelsholm, betales efter Accord, for mange Aar siden, fra Herregaarden 12 Tønder Malt og 2 Rixdaler i Penge til Præsten.

Præstegaarden.

Præste-Gaarden er ikke af de beste, da Nørup Bye, som den har sin Jord tilfælles med, hører egentlig til Hede-Eggen og har meget skarp Grund. En stor Toft eller Eene-Mærke, som omringer Gaarden og strækker sig til Engelsholm Søe, er dens fornemmeste Eiendom, omendskiønt den paa sine Steder er endda mager nok. Ellers har Nørup Præste-Gaard ogsaa i Ravning Kjær en Eng kaldet Haarkier paa 10 til 12 Læs Høe, som vel er en god Hielp, men dog besværlig at avle, da den ligger næsten en Miil borte. Tilmed skal den, efter almindelig Rygte, være desuden dyrt nok betalt i andre Maader, idet den heele vestre Deel af Engelsholm Skov, eller den saakaldede Dyre-Have, tilligemed de derhos værende Enge, ligefra Lihme Byes Kircke-Vej, skal i forrige Tider have tilhørt Præste-Gaarden, men da samme laae Engelsholm alt for nær og beleilig, skal en af denne Gaards forrige Eijere faaet det alt til sig fra Præsten, og derfor til Vederlag, men et meget ulige Vederlag, givet den ovennævnte Eng Haarskier til Præste-Gaarden. Sligt skal være sket i Hr. Rosenvinges Tid, kandske ved hands Forfremmelse til Kaldet.

Kand og maae der søges nogen Trøst i det, mand kalder fælles Skibbrud, faar Præsterne i Nørup roe sig derved, at de eij er de eneste, gid de kuns saasandt

maatte blive de sidste, der har haft sliq Skiæbne. /a/
 Nørup Præste-Gaards Hartkorn er 8 Tønder 7 Skp.
 1 Alb. og regnes under Engelsholms Hoved-Gaards
 Taxt, hvilket er sært nok, da det øvrige af Byen, som
 Præste-Gaarden har sin Mark i fællig med, ikke hører
 under Gaardens Matricul.

Bygningen er baade i nuværende og forrige Præ-
 stes Tid sat i skikkelig god Stand.

Expenser.

Kaldets visse aarlige Expenser er:

Studiiskat	1	Rdl.	3	Mk.	5	Sk.
Cathedraticum	1	-	2	-	»	-
Præste-Giæsteri	2	-	»	-	»	-
Til Amtsstuen for Familie Skat.....	9	-	5	-	8	-

Enke-Pension har i mange Aar ikke været svaret af
 Nørup Kald, hvorfor den ej heller her kand bestemmes.

Degnen hands Bolig nu og i forrige Tider.

Degnen bor paa den vestre Side af Kirke-Gaarden i
 et lidet, men smukt indrettet Huus, der er teglhængt.
 Det er bekostet af Etats Raad Lichtenberg og var før-
 ste Gang bestemt til et Skolehuus for Sognets Ungdom
 tillige, hvorom vidner et Vers over Døren saalydende:

/a/ Imidlertid maae og efter Sandhed mældes dette, at hidind-
 til har dette Steds Præster ikke haft synderlig Aarsag til at
 klage over den tabte Skov, saavidt Træ angaaer, thi Engelsholms
 Herskab har, særdeles i nu værende Eijeres og de næste Før-
 mænds Tider, vist sig meget raisonabel, med at give baade den
 fornødne Brænde-Vedd, saa og behøvende Bygnings Tømmer. Den
 samme Godhed har og de øvrige Præster ved andre Engelsholms
 Kirker Deel udi, i Henseende til, at de ikke allene faaer en
 aarlig anseelig Udviisning af Bøg i Gaardens Skove, men endog
 af Eeg, saait det behøves og begiæres, hvilket til en velfortient
 Berømmelse billig erindres paa dette Sted og ved denne Leijlig-
 hed, og det saa meget desmeere, som det ikke er hver Sted Præ-
 sten har den Lykke, endog maaske mangen Gang der, hvor det
 ellers ikke feilede paa Evne og Leijlighed til at kunde vise
 samme Godhed.

AT SOGNETS BØRNE FLOK SIN CHRISTENDOM
 KAND LÆRE,
 VELBYRDIG LICHTENBERG OPBYGGTE TIL GUDS ÆRE,
 SAA SKIØNT ET SKOLEHUUS, GUD BYGGE
 HANDS IGIEN,
 DER ER SAA EIJEGOD EN KIRK- OG SKOLE-VEN!

Der blev og virkelig en Fundats derom oprettet 1740, som var approberet Aaret derefter, at Sognets Hoved-Skole skulde være her, men der skeede igien 1750 den Forandring, at, da Lihme Bye er den største i Sognet, blev Hoved-Skolen derhen forflyttet og anlagt, hvorom meer paa sit Sted. Imidlertid beholdt Degnen det Huus ved Kirken til en Bolig for sig og Efterkommere, og skal samme være det tredie Boepæll, Degnen ved disse Meenigheder har haft.

I de ældste Tider skal de have boet paa et Sted i Engelsholms Skov, ikke meget langt fra Gaarden, hvor der endnu skal være Kiendetegn, at der har været et Stykke indgrøftet Jord til Stedet. Derfra blev de siden forfløttede, mand ved ikke naar, til et andet lidet Huus, liggende ved Udløbet af Engelsholm Søe og nærmere Kirken. Hvorlænge de vare der, er mig ikke bekiendt. Stedet hedder Amsterdam og har siden været en Stampe-Mølle, men er nu en Bolig for Gaardens Fisker. Endelig blev det nuværende og før omtalte Degne-Boelig opført af Etats-Raad Lichtenberg, efteråt Degnen havde endogsaa i nogle Aar haft sit Opholds Sted i Randbølle Bye, som følgerlig bliver den 4de Boepæll.

Degnens visse Indkomster.

Til denne Degne-Boelig er og skiænket saa megen Jord af en Hede, som kaldes Skiævs Mark, vesten for Nørup Bye, at Degnen der har 10 Agre, hver paa 4re Skiepper Rugs Ud-Sæd, uden Afgift.

For at spille paa Orgel-Verket har itzige Degn haft i aarlig Douceur fra Herskabet 4re Slette-Daler.

I Degne-Korn har hand hvert Aar af begge Sogner 5 Tønder 4 Skiepper Rug, hvoraf ere 2 Skiepper fra Colonien Friderichshaab, som er den gamle Afgift, der forhen har været svaret, da Stedet kuus var beboet af 2de Mænd alleene.

Nørup Bye.

Nørup Byes Hartkorn Bønder Gods er 8te Tønder 2 Skiepper. Marken er meget skarp og sandig, og her feiler Høe.

Giøding.

En Fierding Veijs til Vesten fra Nørup er Giøding Gaard og Mølle. Begge Steder ligger til Engelsholms Hoved-Gaards Taxt, og er indberegnet under dens Hartkorn, som skal blive anført paa sit Sted. Marken er meget sandig, dog giver den got Korn. Efter et Documente, som findes indført i det Danske Magazin Tom 4 pag. 9, har baade Giøding Gaard og Mølle i gamle Dage tilhørt St. Hans Kloster i Ribe, men er solgt derfra til Eric Thymesøn Rosenkrantz paa Engelholm og skiødet ham paa Thyriid Herreds Ting Aar 1476.

Kongs-Dal.

Til Vesten for Giøding er en Dal, som kaldes Kongs-Dalen, fordi der skal for nogle Hundrede Aar siden være holden en blodig Træfning imellem 2de Konger, af hvilken den eene skal være omkommen i Slaget. Bønderne siger, det var en ungarsk Konge, som af Keiseren blev forfulgt her ind i Landet og der blev overvunden, men dette røber sig selv at være en blot Fabel. Meere rimelig er Præstens Vælærværdige Hr. Haunstrups Gidsning, som gaar ud paa, at enten Kong

Harald Blaatand eller og hands Fader Kong Gorm, der undertvang de gamle Næsse-Konger i Danmark, kand i denne Kongs Dal have slaget den Kong Ran, som skal være begravet i den paa sit Sted omtalte, og ikke langt derfra værende store Høij paa Randbølle Kirkegaard. Dog det eene med det andet er uvist, og Sagen i sig selv heroe alleene paa gammel Fortæling. Imidlertid er dog noget anført derom i det D. Mag. T. 4, p. 326.

Kaaberbøll.

Til Norden fra Giøding er Kaaberbøll, som er matriculeret for 2 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk., og hvad dens Mark og Jord-Art er angaaende, har samme Beskaffenhed.

Mørup.

Mørup har 14 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. Hartkorn og en Deel Beboere.

Førstballe.

Førstballe er af 8 Tdr. 4 Skp. Hartkorn. Baade denne og Mørup Bye har iligemaade skarp Grund og liden eller ingen Høe-Avl.

Trollerup.

Trollerup har 2 Beboere og 6 Tdr. 1 Album Hartkorn, og er en temmelig god Eijendom.

Thyrild.

Thyrild, eller som det almindelig kaldes og skrives: Tørrild, er det Sted i Nørup Sogn, som har Navn tilfælles med det gandske Herred. Min Mening derom har ieg tilkiendegivet i det første Capitel, i Anledning af Herredets Navn. Her er 2de Beboere, som svarer af 5 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn. Stedet i sig selv er omtrent af samme Beskaffenhed som næstforrige.

Gammelbye.

Gammelbye hører under Engelsholms Hoved-Gaards Taxt og staaer kuns for 2 Alb. Hartkorn, dog har den 2de Beboere, som hver har en god Deel Jord at bruge.

Sillehuus.

Sillehuus ligeledes henhørende under Hoved-Gaardens Taxt er ansat for 1 Fdk. 2 Alb.

Af disse 2de Steder har Præsten stedse sin Korn- og Qvæg-Tiende, ligesom af andre Gaarde i Sognet.

Søedoue.

Søedoue er en Landsbye, tæt norden for Engelsholm, ved Siden af Gaardens Søe, som og ventelig har givet Oprindelsen til dens Navn. Hartkornet er 34 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk.

Alle fornævnte Byer og Steder hører til Sognets Nordre og skarpeste Deel. Nu følger fremdeles de øvrige, som har bedre Grund, og iblandt dem først:

Herregaarden Engelsholm. Dens Ælde og Eyere.

Engelsholm, en gammel, prægtig og med mange Herligheder forsynet Herre-Gaard, liggende i Siden af en maadelig stor Søe, der giver den ikke alleene en god Nytte med overflødig Fiskerie, men endog en deilig Prospect, og meenes Gaarden deraf at have sit Navn Engelsholm, qvasi Engleholm.

I gamle Breve og Skrifter kaldes den dog med nogen Forandring snart Engesholm, snart Engelsteholm, samt Engijlsteholm etc.

I det Danske Magazin 4de Tome gives en god og temmelig udførlig Beretning om denne Gaard med nogle af dens nærmeste tilliggende Kirker og Bønder-Gods. Af

samme vil ieg her give et kort Udtog, saavidt Gaardens Ælde og Eijere anbelange:

Næsten i 3de Seculis, nemlig fra 1452 til 1726 har Engelsholm været i 3de af de ældgamle danske Familiers, sc. de Rosenkrantzers, Langers og Brahers Være. Længere hen i Tiden tør titnævnte Skriffs Forfatter ej fastsætte noget vist om den, undtagen at den har tilforn været Kongen og Kronen tilhørende. Derfra er den i forommelte Aar 1452 ved Mage-Skifte overdragen af Kong Christ. 1mo til Hr. Thyme Nielson af Steensballe, som var af de Rosenkrantzers Slægt. Strax i Begyndelsen af forommelte Skrift og Tome anføres det Skiøde, som samme Thyme Nielson har givet Kongen paa noget Gods, som Hands Majestet faar til Vederlag for Engelsholm og hvad videre dermed fulgte, og da det, som bemeldte Adelsmand afstaar til Kongen, er ikke af stor Betydenhed, sees deraf, at Engelsholm maae ej heller den Gang haft meget at sige.

Efter bemelte Magazins Beretning blive da denne Gaards Eijere, siden den kom fra Kronen, efterfølgende:

1) Fornævnte Thyme Nielson, som menes at være død enten 1456 eller Aaret derefter. Hand var gift med Frue Karine Rønnov, med hvem hand skal have haft en Deel Børn, og af dem blev:

2) en Søn Eric Thymesøn den næste Eijer af Engelsholm, som var gift med Frue Mette Høeg. Hands Døds Aar er uvis, dog skal hand endnu have levet 1511, hvilket viser hand maae have opnaaet en høj Alder og eijet Engelsholm over 50 Aar. Hand efterlod sig ingen Sønner, men Døttre, af hvilke den ældste

3) Bege Rosenkrantz arvede Gaarden og ved Giftermaal med Eric Nielsen Lange bragte den til samme

Familie. Deres Døds Tid er ubekjendt, men efter dem fik deres Søn

4) Eric Ericson Lange Engelsholm. Hand er den, der af Kongen fik Jus Patronatus til Nørup Kirke saavel som og Konge-Tienden i samme Sogn, hvilket forhen er omtalt. Om hands Fatis i hands Giftermaal med Sophia Brahe, Thyge Brahes Søster, saavel som og hvorledes hand ved Guldmagerrie satte sine Midler overstyer, saa hand for Giælds Skyld maatte drage ud af Landet og endelig ved en Herre-Dags Dom blev fradømt Bygholms Læhn med videre, findes udførlig Beretning i D. Mag. Tom. 3, pag. 16 seqv. og Tom. 4, pag. 259 seqv. Hand maatte sælge alt sit Jorde-Gods og blev ved den Lejlighed hans Søster

5) Margrethe Lange og hendes Mand Knud Brahe, som var en Broder til Eric Langes forommelte Hustrue Sophia Brahe, Eijer af Engelsholm, men hvad Aar det er skeet gives ingen Underretning om.

I deres Tid er Borge-Gaarden bygt, som siden skal vises.

Denne Margrethe Lange skal ellers haft Lyst til Studeringer og har oversat en Deel Skrifter af det Franske, hvoraf nævnes i Magazinet 2de i sær, som er bleven trykte.

Hun var 2 Gange gift først med Jens Kaas til Gudumlund og siden med fornævnte Knud Brahe, og levede hun endnu 7 Aar efter den sidste Mand, nemlig til 1622, da hun afgik, efter at hun Aaret tilforn havde opbygget det smukke Capell ved Nørup Kirke og deri oprettet de 2de foranførte Epitaphia, der giver nogen meer Efterretning, især om Mændene.

Efter Frue Margrethes Død tilfaldt Gaarden hendes sidste Mands Broder Steen Brahes Søn, som var

6) Jørgen Brahe til Hvedholm i Fyen. Hand blev

siden Ridder og var føed den 22de Maij 1585, kom i Egteskab med Frue Anne Gùldenstjerne 1615 og døde den 12te Febr. 1661.

7) Hands Søn Preben Brahe fik derefter sin Fædrene Gaard Engelsholm og levede til 1708 den 27de Martii, da hand afgik i hands Alders 81. Aar og skal være begravet i Capellet ved Nørup Kirke. Hands Frue var Susanne Giøe, en Datter af Falk Giøe til Hvidkilde, Hovmester paa Sorøe. Foruden andre Børn havde de en Søn, som blev Engelsholms

8de Eijer. Dennes Navn var Henric Brahe. Hand havde Capitains Character og var den sidste af de Brahers Familie, som eijede Gaarden, thi efter hands Død solgte hands Enke-Frue Henrica Sophie Bilde /der var en Datter af Knud Bilde til Skierrildgaard/ Engelsholm til Hands Excellence

9) Hr. Greve Frideric af Danneskiold-Samsøe, Deres Kongl. Maits. General-Admiral-Lieutenant etc. etc., som tog den i Besiddelse 1727, og imedens hand eijede den gjorde store Bekostninger baade paa Borge-Gaardens Forbedring og Prydelse, iblandt andet med prægtige Malerier, saa og paa den rare Hauge, men da hand i Aaret 1731 blev forflyttet til Kiøbenhavn, solgte hand igien Gaarden til

10) Commerce-Raad, siden Etats-Raad, Gehrt Hansen Lichtenberg, en Mand, hvis Navn aldtid vil blive i Vel-signelse, som overalt, saa i sær ved Engelsholm og dens tilhørende Kirke og Gods.

Hands store Fortienester, som en rar Ven af Guds Huus, som en Tilflugt og villig Hielper for de Fattige, der aldrig savnede hos ham den Biestand, de mangel Gang havde forgæves søgt hos andre, som en oprigtig og stor Patriot, som en retskaffen Menniske-Ven, og, at ieg skal befatte alt under et, som en retsindig Chri-

sten, behøve ikke mindre end min Pen til at udføre den. Mange andre har sat Forsøg derpaa ved offentlig Lov-Tale og Ære-Vers baade i hands Liv og efter hands Død, og ingen har endnu gjort for meget deraf, da hands Gierninger ere de største og vil til de sildige Slægter blive stedsevarende Vidner.

Alt hvad ieg her kortelig vil røre ved er kuns forsaa-vidt den salig Herre betragtes som Eijer af Engels-holm. Denne Gaard med tilhørende Kirke og Gods forbedrede hand i mange Maader og satte i ret anseelig Stand. Borge-Gaarden blev baade ind- og udvendig repareret, og Lade-Gaarden opbygte hand gandske af nye.

Den prægtige Hauge, som af Grev Danneskiold var begyndt paa, kom i Lichtenbergs Tid til den Fuld-kommenhed, at den skal have faae sin Liige her til Lands, naar de Kongelige Hauger undtages. Desuden forbedrede hand Gaarden med 4re til 5 Konge- og Kirke-Tiender. Paa den anden Side af Søen lige overfor Gaarden anlagde hand et stort og profitabelt Teglbrænderi, som endnu holdes i god Drift. Papiirs-Fabriqven i Randbølle Sogn har og sin Oprindelse fra ham og giver en god aarlig Indkomst til Engelsholm.

Bønder-Godset var tilforn i slet Stand, men blev ved hands gode Behandling hiulpen vel paa Fode. Kirkerne i sær har hand alle sat i god Stand, fornemmelig Nørup og Bredsten. Saalænge Muurene staar af disse, vil de og bære Vidne om hands Kiærlighed til Guds Huus, paa hvis Istandsættelse hand anvendte store Summer.

Efterat Hr. Etats Raaden havde eijet Engelsholm næsten 23 Aar, og med store Bekostninger faaet alting indrettet efter sit Sind, overdrog hand den med alt tilhørende til sin Datter, Frue Gedsche de Lichtenberg,

og Svigersøn Hr. Christen de Linde, som blev Gaardens

11te Eijer ved Skiøde af 25de Junii 1754. I deres Tid er og skeet een og anden Forandring og Forbedring, i sær med et nye prægtig Orangerie Huus i Haugen. Hr. Linde er født paa Bechmarch af Fader Christian de Linde og Moder Anna Marie Poulsøn i Aaret 1726. Med sin Frue Gedsche Lichtenberg havde hand en eneste Søn, som blev fød den 13de December 1753, men blev igjen bortkaldet den 7de Julii 1766. Sønnens Død drog snart Moderens efter sig, som skeede den 12te December samme Aar. Derpaa afstod Linde Engelsholm og alt sit øvrige Jorde-Gods til

12te, hans Sviger-Moder Frue Etats Raad-Inde Lichtenberg, som saaledes blev anden Gang Eijer af Gaarden, men det varede ikke længe, inden hun igjen overlod den til sin Søn Hr. Justits Raad Hans Henric de Lichtenberg, som er den nuværende og

13de Herre til Engelsholm. Han er gift 1765 med Frue Karen Rosenkrantz de Irminger, en Datter af salig General-Lieutenant de Irminger til Vindum Overgaard, og har med hende en Søn Gehrt.

Saavidt om Engelsholms Ælde og Eijere til denne Tid. Hvad videre er at mælde om den bestaar i følgende:

Engelsholms Bygning.

Bygningerne baade paa Borge- og Lade-Gaarden ere i fuldkommen god Stand. Den første er omgiven med brede og dybe Grave, som paa begge Sider ere opsatte med store Steene. Derover ere og 3 Broer. En grundmuuret og hvelvet, midt for Borge-Gaarden, hvorover den rette Passage falder til og fra Lade-Gaarden. Dernæst 2de Træ-Broer, hver ved en Ende af Stue-

Huusets Bygning. Af disse gaar den ene til Haugen og den anden til Bryggerset og Veæd-Kasten.

Borge-Gaarden.

Borge-Gaardens Bygning i sig selv bestaar kuns af et eneste Huus eller Længde, af tyk Grundmuur, 2 Etagger høj, men paa hver sin Hjørne har den et Taarn, hvori Værelser 3 Stokværk høje. Disse 4re Taarne med deres 4re smaae Spiire giver Gaarden en herlig Anseelse, at den seer ud som et Slot. Den berømmelige Thyge Brahe skal have gjort Tegningen til denne Bygning, og den ligner saa stor en Mester. Iblandt andet ere under det gandske Huus lad være det ligger i Siden af Søen, de bedste hvelvede og tørre Kieldere, som kand findes nogensteds. Knud Brahe, Thyges Broder, er den, som har opført denne skønne Bygning, der blev begyndt 1592 og kom til Fuldkommenhed næste Aar efter. Til en Erindring derom findes følgende Vers paa en Tavle i Muuren indsat ved den sønder Side af Dørren paa Borge-Gaarden:

Efter Christi ærefuld Fødsels-Tiid,
 Der Gud var vorden Mennesken bliid,
 Tusind Fem Hunderit Halffemtsindstyfve
 Med trij Aar der di monne skrifue,
 Ny Aars Dag var Tilsammen
 Paa Engilstholm med Glæde og Gammen,
 Slect, Venner efter gammel Viis,
 Dette Huus indvide, Gud til Priis,
 Som Knud Brahe lod bygge saa,
 Der var først bleven færdig daa,
 Og var begyndt Forgangendis Aar
 Oc færdig Bygit som Thed Nu staar,

Gud lade thed staa og vaar sin Tid,
 Mennisken til Nytte og Verden Blid,
 Oc thed fraa Ulyke vel bevare,
 Hosbonden og Hustruen Lenge Spare,
 Saa Naar di her icke lenger maae boe,
 Gud vil Denum giffve den Evige Roe.

Siden er den vider forbedret og i sær indvendig forandret og zieret, først af Hr. Greve Danneschiold og siden af Etats Raad Lichtenberg, som satte heele Gaarden i den Stand at den med Billighed kand kaldes en Herre-Sæde. Derom vidner et Vers, som er sat ind i Muren paa den anden eller Nordre Side af Dørren, ligestor med næst forrige og med Fliid giort saaledes, at Poesien skulde ligne hinanden i begge. Det er som følger:

Syften Hundrede Tredive Siuf Mand skrev
 Engelsholms Bygning Fuldfærdig blev,
 Dens Ladegaard fløt og kommen at staa
 Det Stæd, hvor den nu findes paa,
 Da Kierken Indvendig var Prydet Næt,
 Og Taarnet sit Spiir af Nye Paasæt,
 GEHRDT HANSEN LICHTENBERG Den var
 Med Frue BODILD HOFGAARD, Det kiære Par,
 Samt Fædre HANS oc HINDRICH, som
 I HORSENS til Guds Velsignelse kom,
 Der dette med meere bekoste lod,
 Til KIRCKE oc GAARD Fuldfærdig stod
 Dem Alle Velsigne O Naadige Gud,
 Hvad enten De gaaer Ind eller Ud,
 Holdt over Gaarden Din Varetægt,
 Lad samme vedblive fra Slægt til Slægt,
 At Børn og Afkom der stedse maa Boe
 Og Nyde Omsider den Ævige Roe.

Lade-Gaarden.

Lade-Gaarden er af Bindings-Værk. Den laae i gamle Dage afsides ud fra Borge-Gaarden, men blev som forestaaende Vers viser, af Etats-Raad Lichtenberg fløttet, og efter de nyere Bygnings Regler ordentlig anlagt lige for den Øverste Gaard.

Haugen.

Til den vester Kandt fra Gaarden er den smukke Hauge i Siden af Skoven. Den har Grev Danneschiold at takke for sin Begyndelse, men Etats-Raad Lichtenberg for sin fuldkomne Istandsættelse, som satte store Penge derpaa, i sær med at sløjfe Banker paa een Side, og paa den anden at opfylde en temmelig Deel af den derved værende Søe, for at faa Haugen baade ordentlig og prægtig, hvilket alt skeede paa hands egen Bekostning, uden nogen Besværlighed for Bønderne, da disse endog fik Betalning for deres Arbeide, saa ofte de, efter deres egen Leilighed, vilde og kunde indfinde sig for at bestille noget.

I Hr. Lindes Tid er og siden skeet adskillige nye og smukke Indretninger, iblandt andet med et nyt, stort og rart Orangerie, som blev opført 1765. Smukke Aléer, Bue-Gange, Lyst-Huuse, Statuer, et skiønt Spring-Vand og meere gjør denne Hauge meget anseelig og fornøjelig. Men hvad der i sær giver et artig Syn, er en temmelig vidtløftig Forhøjning med 3 Absatser, anlagde i Form af Volde og plantede med smaae Metal-Canoner/a/, saa den seer ud som en liden Fæst-

/a/ Iblandt disse smaae Canoner skal den største i forrige Tider være funden og opfisket af den ved Gaarden værende Søe. Paa den skal findes de Ord, som salig Etats-Raad Lichtenberg siden udvalgte til sit Symbolum: Was Got beschert, Mir Niemand vehrt.

ning. Derovenpaa ere 3 smaa Lysthuuse og et lidet Labyrinth.

Længere hen i Haugen var tilforn et stor Grundmuret Lysthuus med hvelvede Kieldere, men det er i dette For-Aar 1768 nedbrudt. Det laae i Siden af Skoven, og fremviiste sig igiennem en stor Alée en Perspectiv, som gav et smukt Syn. Knud Brahe skal have bygget det og selv holdt Huus der, i den Tid det store Stue-Huus blev opført.

Engelsholms Hartkorn.

Fra Haugen leder Ordenen os til Marken og Gaardens øvrige Eijendomme, der henhører til Avlingen, som den fordeelagtigste Post. Dens Hartkorn, Hoved-Gaards Taxt er 59 Tønder 4 Skiepper 2 Album Jordskyld, 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Skov og 8te Tønder, 4re Skiepper Mølle-Skyld, hvorunder er indbegreben baade Nørup Præste-Gaards Hartkorn, saa og Giøding Mølle og de andre under Gaardens Taxt værende Afbygger-Steder, saasom Giøding, Gammelbye, Sillehuus, som alle tilforn er talt om, saa og endnu et andet lidet Sted kaldet Faarehuset.

Mark og Jord-Art.

Marken, som er temmelig vidtløftig, er hverken af det beste eller ringeste Slags. Den frembær allehaande Korn, dog best Rug og Boghvede. Hvad der hielper vel til dens Frugtbarhed er de mange, skønne Tien-der, som ejes, og for en stor Deel opbæres in Natura til Engelsholm.

Tiender.

Disse ere af Nørup, Bresten og Linneballe Sogner baade Kongens og Kirkernes Anpart, og af Randbølle,

Green, Grindsted og Heinsvig Kirkers Tiender, som i alt udgjør 10 i Tallet /a/.

Høe-Avlen.

Høe-Avlen er eij heller af de ringeste, dog ligger den største og beste Eng 2 Miile fra Gaarden ved Weile Kiøbstad, hvorefter den og kaldes Weile-Kiær, ligesom den og, baade efter gammel Fortæling og ald Rimmelighed, har upaatvileligen været samme Bye for hen tilhørende. Den siges at skulle i meget gamle Tiider været pandtsat fra Weile Bye til Engelsholm, men blev ikke indløst igien til bestemte Tid, hvorover Pandthaveren beholdt den /b/.

Lade-Gaards Jord.

Foruden Hoved-Gaardens egen frie Mark, bruges og til Engelsholm en saa kaldet Ladegaards Mark, som tilforn har tilhørt en liden Bye i Sognet, af Navn Søegaard, men i Hr. Grev Danneskiolds Tid blev indrettet til en Lade-Gaard og Hollænderie. Af denne Jord, hvis Hartkorn er 8 Tdr. 6 Skp. Jordskyld og 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Skov, svares alle kongelige Contributioner. Præ-

/a/ Beboerne i de 4re sidste Sogner, som Engelsholm alt for langt fraliggende, svare efter Accord, enten Korn paa Skieppen eller og Penge for deres Tiende. Samme Beskaffenhed har det nu og i et Par Aar haft med Linneballe Sogn, men i de øvrige tages Tienden mestendeel i Kierven.

/b/ Efter gammel Sandsagn heder det, at der til Pengenes Betaling skal have været fastsat ikke allene en vis Dag, men endog en bestemt Time, til hvilken Weile Borgere skulde indfrie deres Pandt, som ellers skulde følge Engelsholm. Pengene skal og være fremkomne, men til Uheld for Byen viiste Uhret eller Soelskiven paa Engelsholm, at det allerede var over den determinerede og aftalte Tid, hvorover mand holdt sig til Engen og ikke vilde imodtage Pengene, og det skal være bleven derved Si fabula vera est Hvorom alting er maae det være meget længe siden, denne Eijendom først kom til Engelsholm, da mand ikke kand finde nogen Efterretning om Tiden, naar det skal være skeet.

sten faaer og Vederlag for Tienden, som paa sit Sted er anført.

Skov.

Iblandt Engelsholms øvrige Herligheder kand og regnes Overflødighed baade af Eege- og Bøge Skov. Vel er der ved Gaarden selv kuns en liiden Lyst-Skov, som kaldes Dyre-Haugen, fordi den tilforn har været til den Brug, men derimod haves desmeere Godset i Linneballe, Nørup og Bredsten Sogner, hvor der findes god Forraad baade af store Træer, saa og af deilig ung Skov, som efterhaanden er og bliver opelsket, og staaer i den beste Grøde.

Jagt.

Paa Vildt er eijheller nogen Mangel ved denne Herre-Gaard, hvis Jagt-Rettighed strækker sig en temmelig lang Veij baade i Hede- og Skov-Egnen. Raae-Dyr, Harer, Uhr-Fugle, Agger-Høns etc. feile aldrig. Hiorter og Hinder opholder sig ogsaa af og til, i sær i Linneballe Skov, men Vild-Sviin kommer meget siælden.

Fiskerie.

Til Engelsholm er og skiønt Fiskerie af Aal, Aborrer, Brasen, Giedder, Karudser og Karper med flere Slags, som kand haves i god Mængde baade af den ved Gaarden værende Søe, saa og af adskillige andre Søer paa Godset, hvor der tilvisse er 10 eller 12, som ere fiskerige, skiøndt ikke store. Dammerne eller Parken ved Gaarden og paa Godset er ikke heri beregnede, thi deres Antall bliver 3 til 4re Gange saa stor.

Bønder-Godset.

Bønder-Godset til alle 3 samlede Gaarde Engelsholm, Kieldkier og Haraldskier beløber sig for nærværende Tid omtrent 800 Tønder Hartkorn.

Noget om Gaardens Fatis.

Endelig maae endnu, i Henseende til Engelsholms Fata erindres dette, at efter gammel Fortæling skal den være afbrændt i Krigens Tid 1658 eller Aaret derefter af et Antall Svenske, som skal have været posterede ved Bredsten Kirke, og havde udsendt en Spejder, der paa Engelsholm skal være bleven kiendt og noget haardt medhandlet. For at hævne sligt skal Gaarden være stukken i Brand. Men andre tvile herom og vil vide, at Jørgen Brahe, Ridder etc., som da ejede Engelsholm, holdt en svensk Sauve Garde derpaa. Hvorom alting er, ifald nogen slig Ulykke har den Gang overgaaet dette Sted, maae den alleene have rammet Lade-Gaarden, thi Borge-Gaardens Bygning er endnu den samme, som af Knud Brahe er opført nogle og 60 Aar forhen.

Vissere er det, at Engelsholm for faa Aar siden var i yderste Fare for at være bleven forvandlet til Aske og en Steen-Hob, hvis ikke den Allerhøjstes Haand, der selv sendte Ilden, havde tillige afvendt dens Virkning og bevaret Gaarden. Det var den 30te April 1763, da Lyn-Ild slog ned i Spiiret paa den Syd-Øst Hjørne af Borge-Gaarden og igiennemfore fast alle Værelser i den gandske Bygning uden at gjøre anden Skade end at splitte Spiiret og at efterlade overalt Kiendetegn om at have været der, dog alleene dermed, at den havde hist og her snart svedet Væggene eller Vindues Karme og Dørre, snart banet sig Veij igiennem de gibside Lofte ved adskillige Huller, saa store som smaae Bøsse-Kugler. Straalen foer endog igiennem Stuen, hvor Herskabet paa samme Tid sad og spisede. Forskrækkelsen blev, som naturlig var, overmaade stor, men da der ved hastig Randsagning befandtes, at Faren alleene havde viist sig uden at gjøre nogen videre

Skade, blev her langt større Aarsag til at prise Guds store Godhed, der saa kiendelig havde bevaret Gaarden og alting.

Lihme Bye og Skole.

Et got Stykke Veis til Sønder fra Engelsholm er Lands-Byen Lihme, som staar for 64 Tdr. 4 Skp., 1 Fdk. Jordskyld og 2 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Skov. Den har hidindtil haft 20 Gaardmænd foruden Huusfolk, men der bliver ventelig Forandring deri med det første, at nogle Gaarde bliver fløttede andensteds ud paa Byens vidtløftige Mark, og der faar sin Jord for sig selv, hvilket og synes at kunde blive til Fordeel for samtlige Beboere. Denne Byes Mark er en af de beste i Nørup Sogn, og her er tillige overflødig og god Tørveskiær, hvoraf Beboerne aarlig brænder og sælger nogle Hundrede Tønder Kull foruden mangfoldige Læs Tørv, eller som de kaldes, Klyne, de desuden overlader til andre og selv bruger til Ildebrand.

Mosen kunde været udtømmelig, hvis Forfædrene havde gravet med den Forstand og Forsigtighed, som Erfarenhed og Nødvendighed nu lærer Folk at bruge baade her og andensteds.

Strax Norden for Lihme skal i forrige Tider været rudera at see af gamle grundmurede Bygninger, som nu ere gandske ukiendelige, ved det at Jorden er efterhaanden ved Pløjning bleven ievnet og slettet. Ingen veed nu heller nogen Efterretning om disse fordums Bygninger, enten hvortil de har været brugt, eller naar de ere ødelagte, ia ikke engang om Stedet, hvor de har staaet. Af det D. Magaz. Tom 4, p. 326 har ieg den Beretning derom, som her meddeeles.

I Lihme Bye er Sognets Hoved-Skole, hvorunder de fleeste Byers og Steders Ungdom henhører, undtagen Lihmschou, Søegaard og Tingkierhuus, der har sin

Skole for sig selv, dog da de andre Steder i Sognet ligger noget vidt adspredt, søger alleene Børnene fra Lihme, Fisker-Huuset, Nørup og Giøding til Hoved-Skolen selv, da Skoleholderen er efter Foundationen forbunden at holde 2de dygtige og af Præsten examinerede Dreng, som i 4re Maaneder skal underviise Børnene i den længstfraliggende Deel af Sognet, nemlig den eene i Sødour, Gammelbye, Sillehuus, Thyrid og Trollerup, og den anden i Førstballe, Mørup og Kaaberbøll, hvilke Dreng Skoleholderen lønner, men Beboerne selv imidlertid forsyne baade med Kost og Seng, som skal skee efter ordentlig Omgang hos enhver, enten de har Børn eller ikke. Af Begyndelsen var Skolen anlagt i Nørup, som før er viist, men den blev siden forfløttet til Lihme som den største Bye, og derom oprettet en nye Fundats af Etats-Raad Lichtenberg under 17de Septbr. 1750. Efter samme skal Skoleholderen have i aarlig Løn Penge 12 Rixdalere 9 Skilling, samt desuden af hver ugift Person i Sognet, som er over 15 Aar, samt af Inderster, 2 Skilling. I Korn: Rug 3 Tønder $7\frac{3}{8}$ Skp, samt Havre og Boghvede, ligesaa meget af hver Slags, der ialt gjør 11 Tdr. $6\frac{1}{8}$ Skp. Korn /a/.

Desuden 4 Læs 13 Lispd. $3\frac{1}{2}$ Pd. Høe og Halm af samme Quantitet til Vinter-Foder for hands Creature, af hvilke hand maae have 2 Kiøer og 12 Faar frie græsset paa Byens Mark uden nogen Hyrde-Hiælp. Nødvendig Staver og Giærsel til hands Kaalhaug skal Bye-

/a/ Skolelønnen har ieg her anført ligefrem efter Fundatsens Forskrift, omendskjøndt Skoleholderen ikke skal nyde alt Kornet, thi ved Foundationens Oprettelse skal være begaaet en Feil, at mand da har beregnet nogle flere Skiepper Korn, end efter Inddeelingen paa Sognets Hartkorn kunde egentligen komme ud, hvorfor de eyheller bliver betalte. Desuagtet er dog Lihme Skole-Plads en af de bedste i Herredet, hvor Skoleholderen er nogenledes aflagt for sin Umage.

mændene levere ham i rette Tid. Eendeel saakaldet Gribs-Jord paa Lihme Mark er endnu tillagt Skoleholderen, hvilket hand endog skal have dreven og dyrket uden Betaling.

Til Ildebrand skal ham leveres 2 Læs Tørv af Nørup Bye, og af Lihme Mose maae hand aarlig faae 60 Læs, hvilke hand selv skal lade skiære og røgte, men Bye-Mændene kiøre dem hiem.

Tingkierhuus.

Tingkierhuus er et lidet Sted uden Hartkorn, som beboes af en Skovfoged.

Lihmschou og Skole.

Lihmschou en Landsby, hvis Hartkorn er 27 Tdr. 3 Fdk. 2 Alb., foruden 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Skovskyld. Marken falder vel for en Deel noget skarp og sandig, men er dog ret frugtbar. Her er tillige baade god Høe-Avl og Græsning.

I denne Bye er atter en Skole til Underviisning saavel for Børnene der paa Stedet, som og for Tingkierhuus og Søegaard, samt for Tørschind Byes Ungdom i Bredsten Sogn. Den er først oprettet 1740, men har siden været een og anden Forandring underkastet og Børnenes Underviisning alleene besørget ved en Dreng eller ung Person, som holdt Skolen i en Mands Huus i Byen, indtil Junker Linde i Aaret 1765 lod opbygge et smuk nye Huus af 8te Fag, og beskikkede det til et bestandig Skolehuus, samt gjorde en gandske nye Indretning til Forbedring baade i Skoleholderens Løn, saavel som og i Henseende til de Unges Underviisning. Derom er og af ham forfattet en Fundats af 27de September 1765, hvis væsentlige Indhold er denne:

»Skolen for fornævnte Bye skal herefter, ligesom forhen, være i Lihmschou som det beqvemmeste Sted i dette Skole-District. Det nye opbygte Huus skal stedse forblive et Skolehuus uden nogen Afgift og skal vedligeholdes paa samme Maade som andre Boeliger af det Slags. Til Stedet er henlagt en Toft, som tilforn har tilhørt nogle Mænd i Lihme, men nu er til bestandig Brug overladt Lihmschous Skoleholder uden at svare anden Skat eller Landgilde deraf end 3 Rd. 2 Mk. aarlig til bemelte Mænd, hvilke da skal betale ald Afgift til Kongen og Hosbonden. Skoleholderens Løn har tilforn kuns været 10 Rd. og 25 Læs Tørv, derimod er ham nu tillagt 13 Rd. 3 Mk. 8 Sk. og 35 Læs Ildebrand samt paa Lihmschous Mark frie Græsning til en Koe og 6 Faar, men af Fourage faaer hand eij noget til sine Creature, og derfor har den ommeldte Toft til Aflings Brug.

For den Forbedring i hands aarlige Løn skal hand holde Skole i 7 Maaneder, nemlig fra Mikkels Dag til 1ste Maij, da Tiden var forhen eij fastsat længere end fra Martini til Paaske.«

Søgaard.

Søgaard er det sidste Sted i Nørup Sogn, men om den er tilforn mældet ved Engelsholm, at den har havt Gaardmænd, men nu kuns Huusfolk, hvis heele Mark til Avling bestaaer i noget lidet Tofte-Jord. Ræsten, og det meste, betiener mand sig af til Hoved-Gaarden. Hartkornet, af hvilket svares Afgift, lige ved andet Bønder-Gods, er forhen anført at være 8 Tdr. 6 Skp. Jordskyld og 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Skov. Præstens Vederlag for Tienden af denne Byes Mark er og i det foregaaende talt om.

Nørup Sogns Hartkorn samlet tilhobe.

Nørup Sogns Bønder-Godsers Hartkorn er, til Slutning, saaledes:

Nørup Bye	8 Tdr. 2 Skp.
Kaaberbøll	2 - 7 - 1 Fdk.
Mørup	14 - 4 - 1 -
Førstballe	8 - 4 -
Trollerup	6 -
Thyrild	5 - 5 - 3 - 2 Alb.
Sædoue	34 - 2 - 2 -
Lihme. Jordskyld	67 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk.
Skov...	2 - 5 - 2 - 2 Alb. 70 - 1 - 3 - 2 -
Lihmschou. Jord.	27 - 3 - 2 -
Skov...	7 - 2 - 1 - 28 - 2 -
Søgaard. Jord...	8 - 6 -
Skov...	5 - 1 - 2 - 9 - 3 - 1 - 2 -
	<hr/>
	Summa ... 187 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.